

פינת הריבית נערך ע"י גמ"ח 'אשר בכבוד'

הדגשה מיוחדת אנו מוציאים במגילה שהרעה הנפכה לטובה, 'ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלום בהם ונהפוך הוא אשר ישלחו היהודים' וכו', 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב', 'ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי', 'הנה בית המן נתתי לאסתר', פור המן נהפך לפורנו. והקב"ה הקדים רפואה למכה ע"י המכה עצמה, שהרי המן הוא זה שסילק את ושתי ובכך הכין את כסאה לאסתר ולבסוף הכין לעצמו העץ עליו נתלה.

'וגם חרבונה זכור לטוב' כבר עמדו בזה (אור חדש למהר"ל, ווי העמודים לבעל השל"ה) מאי 'וגם'. אכן הלא כתגובה לאימרת המלך 'הגם' לכבוש את המלכה אמר חרבונה 'גם' הנה העץ אשר הכין למרדכי, וזהו דאמרין ד'גם' שאמר חרבונה זכור הוא לטוב.

תוכן הענין דקצה משמעות תיבת 'גם' מבטאת הצטרפות הנראה כסותר אל הנסתר. נחום איש גס זו נקרא כן ע"ש שהיה רגיל לומר גם זו לטובה, וכך הוה ליה דאגלאי דמה שהיה נראה כרע הוא עצמו היה סיבת הטוב. המלך (מלכו של עולם) תמה הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, כלומר בא לצרף את חסותו הטובה של המלך לסתירת עצמה, שהיא עצמה תהווה מקום לכבישת המלכה תחת הרע. וכלפי זה אמר חרבונה גם הנה העץ, לצרף את מה שנראה כרע לטובה. 'גם' זה זכור לטוב, כאלהו זכור לטוב (במהר"ל דייק מדאמרין דחרבונה זכ"ל ש"ט'מ' דזה אליהו) דנקרא כן מפני שהוא מבשר הגאולה בה נראה שהכל לטוב.

ביחס לכלל הצדיקים אחר סילוקם אמרינן 'זכרוננו לברכה' דמברכינן על סילוקם דין האמות, דרק לעת"ל נמיר שכולו הדטוב והמטיב (פסחים נ.), אבל כלפי סילוקו של אליהו שלא טעם טעם מיתה אמרינן כבר עתה זכור לטוב, ואכן הוא השלוח לגילוי זה (הגר"י דייוד שליט"א).

הלא שמחת פורים מפליאה היא בפשטותה, ולא מצינו מפורש בפוסקים לשמח נשים בבגדי צבעונין וקטנים בקליות ואגוזים כשאר יו"ט. גם בשר לא מפורש חיוב משום שמוחה [ע"י מ"א תרצו ט' שמתחבט בזה, ובשו"ע שם ס"ז דכא"ל מפורש חיוב י"ד ואכמ"ל, ובכל בו הובא בכמה פוסקים דיש נהגו לא לאכול בשר בלילה שלא יטעו שיד"ח בסעודת לילה, ובר"מ ב' טו' כיצד מוצת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה, ובקריית מלך להגה"ק מביא לזה סמך מוב' מ"מ עה: 'לוקחין את העגלים', ובעוה"ש ביאר דאין חשיבות בלי בשר, משמע שא"י משום חיוב שמחה, וקרא קאמר משה'ה ושמחה משמע תרי דיני ניהו]. גם יין לא נאמר לשמחה אלא לבסומי, היינו ביטול המחיצות העומדות בפני השמחה ['יוסיף דעת יוסיף מנאוב' (קהלת)] וממילא פורצת היא מכת ההכרה שבאמת אין רע בעולם, וכהיוצא מכלל ספר 'דעת תבונות' ששיא העונג הנפלא לעת"ל ינבע מן ההכרה איך כל הרע עצמו אינו אלא גילוי הטוב [גלוי היחוד], וכלשון הזהב של החזו"א בקו"א 'אין עצב בעולם למי שמכיר באור האורות של האמת'.

זהו 'מרבים' בשמחה, ריבוי בלא שיעור [השיעור ניתן רק כלפי ה'בסומי']. אולי בנותן טעם לקשר זאת לצד ההיפך - הריבית ביד המלוה נקראת נשך אצל הלוח, ופי' רמב"ן כארס נחש דבלי שמרגיש הלך ומתפשט עד כלה [נחש שורש עמלק שורש המן, ואחרינו עדי אובד, דלבסוף הרע מכלה את עצמו]. יה"ר שישמור מן הרוע תמיד עדי נזכה לעונג ושמחת ההכרה איך הכל לטובה.

עבר עבירה שיש בה ב' מיתות כגון חמותו שהיא אשת איש, לרבנן נדון בחמורה, ולרבי יוסי נדון בזיקה הראשונה שבאה עליו - באיסור שהזקק מתחילה לפרוש בגללו, אף שהאיסור השני חמור יותר, שאם היתה קודם אשת איש נדון באשת איש, ואם היתה קודם חמותו כגון שנשא בת אלמנה ואח"כ האלמנה נישאת לאדם אחר, נדון בחמותו, ואף שרבי יוסי מודה שאיסור מוסיף חל, וא"כ היא גם אשת איש שהרי איסור אשת איש מוסיף לאוסרה על כל העולם, ומיגו דחייל אכולי עלמא זה חל גם עליו, מ"מ הרי א"א להורגו בב' מיתות, ולא חל האשת איש אלא לענין שוגג להתחייב בב' חטאות.

מי מכניסים אותו לכיפה עד שימות

לעיל (ע"ט): נתבאר שלרבי יהודה רוצח שנתערב באחרים כונסים את כולם לכיפה (ומבואר שם שמדובר ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים שנגמר דינם, או דמייירי בשור שהרג ונתערב בשוורים אחרים), ולרבנן כולם פטורים. הגמרא מביאה ב' אופנים נוספים שבי"ד לא הורגים בידיים, אלא מכניסים אותו לכיפה ומביאים למיתתו.

פ"א: מי שלקה ושנה ועבר פעם נוספת, ויש בעבירה זו חיוב כרת דהוא בר קטלא בידי שמים, והתרו בו למלקות, בי"ד מכניסים אותו לכיפה, ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו, ואח"כ מאכילים אותו שעורים עד שכריסו מתבקעת, כיון שהפקיר עצמו לאיסור, אמנם אם עבר על ב' או ג' כריתות לא, דאין הוא מפקיר את עצמו, אלא הוא רוצה לטעום מכמה איסורים.

לרבינא אף לרשב"ג שעד ג' פעמים לא הוי חזקה, מ"מ י"ל דכיון שעבר העבירה ג' פעמים הוי רשע, דעבירות מחזיקות. ולאבא שאול רק בפעם הרביעית כונסים אותו לכיפה, דס"ל דמלקיות מחזיקות, (לרש"י הכונה מה שלקה ג' פעמים מחזיקו, ולתוס' (ד"ה ומר) הכונה שאם המשיך לחטוא למרות שלקה החזק שימשיך לחטוא). והא דס"ל לאבא שאול שאם התרו בו ושתק או שהרכין בראשו, רק בפעם הרביעית כונסים אותו לכיפה, י"ל דס"ל שצריך התראה מיוחדת לכיפה בעבירה הרביעית, ולת"ק כבר בפעם השלישית כונסים אותו לכיפה, דכיפה א"צ התראה.

כיפה גובהה מלוא קומתו. ההורג נפש שלא בעדים שא"א להורג, והיינו לרב בעדות מיוחדת שכל עד ראה מחלון אחר, אבל עד אחד הוא מוציא דבה בעלמא, ולשמאל בעדים בלי התראה, ולאבימי שהוכחו בבדיקות ולא בחקירות ואף שפטרו אותו ממימה מ"מ זו עדות אמת, ולכן מכניסים אותו לכיפה, ומאכילים אותו לחם צר ומים לחץ, עד שיקטנו מעיו, ואח"כ מאכילים אותו שעורים שמתנפחים בתוך מעיו, עד שכריסו מתבקעת כיון שמעיו קטנו.

הנושאים הנלמדים בחודש זה

לאחר שנתבאר חייבי מיתות סקילה שריפה והרג, ממשיכה הגמרא לבאר דיני חייבי מיתות, והיינו דיני חייבי מיתת חנק, (והגמרא מאריכה לבאר דיני מכה אביו ואמו, גונב נפש, זקן ממרא, ונביא שקר).

עוד מבארת הגמרא דיני חייבי מיתת שאין הבית דין הורגים אותם, אלא מכניסים אותם לכיפה עד שימותו, ומי קנאים פוגעים בו, ומי חייב מיתה בידי שמים.

בפרק 'חלק' מבארת הגמרא למי שאין חלק לעולם הבא, ומה המקור מהתורה לתחית המתים, ומה יהיה לעתיד לבוא אחרי ביאת המשיח ותחיית המתים, ומה יהיה בעולם לפני ביאת המשיח. וכן מובאים בגמרא הרבה מאגדות חז"ל בענין דניאל ונחמיה, חנניה מישאל ועזריה, חזקיה וסנחריב, נבוכדנצר, ירבעם אחאב ועוד ממלכי ישראל, בלעם, דואג, דוד המלך, אלישע וגיחזי, ודור המבול.

פ"א. הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה מפני שהוא מתבייש ומצטער, ולא יאמר לו אבא כך כתוב בתורה דמביישו שאומר וכי יפה אתה עושה, אלא יאמר לו בניחוח אבא מקרא כתוב בתורה כך, והאב ישם לב מעצמו מה הוא מזכירו.

מי שלא אכל בזכות אבותיו - שהוא חסיד ואינו נצרך לזכות אבות, ולא הלך בקומה זקופה, ולא ירד לאומנות חבירו, ולא נהנה מקופה של צדקה שזה דבר גנאי לאדם הגון, "צדיק הוא חיה יחיה". ורבן גמליאל כשהיה מגיע למקרא זה היה בוכה, דמשמע דבחדא מינייהו לא יחיה, ואמר לו ר"ע שהכונה אפי' באחד מאלו, כמו שב"א ליטמאו בכל אלה" האיסור הוא גם באחד מהם.

מי שנתחייב ב' מיתות בי"ד, אע"פ שכבר נגמור דינו על הקלה, נדון בחמורה, (דאם נגמור דינו בהתחלה על החמורה פשיטא שלא ירוח ממה שעבר עוד עבירה. וכתבו התוס' (תוד"ה איתגורי) דהא דאיתא בכתובות שבממון ומלקות משלם ואינו לוקה, אף אם ממון זה קולא, שאני התם שהתורה חסה על הפסד ממונו של חבירו. והקשו התוס' (ד"ה ונגמרו) והא הוי עדות שא"א להזימה, דאין העדים השניים נהרגים כיון שבלא עדותם הוא בר קטלא, ותיצו דמייירי שעבר על העבירה השניה בפני בי"ד. ועוד י"ל שכיון שאם יזמו או יוכחשו הראשונים מועילה עדות השניים, חשיב עדות שאתה יכול להזימה), דכתיב "והוליד בן פריץ שופך דם (ורציחה בסייף), וכו', ואת אשת רעהו טימא (ואשת איש בחנק), וכו', ואל הגילולים נשא עיניו (ועבודת כוכבים בסקילה), מות יומת דמיו בו (בסקילה)", ולא אמרינן דגברא קטילא הוא. ואין לומר דבן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה שדינו בסקילה ונקרא שופך דם על שם שסופו לשפוך דם, ואת אשת רעהו טימא זה נערה המאורסה שגם היא בסקילה, דא"כ מאי קמ"ל.



נתינת אשר בכבוד

אשר בכבוד

חושבים עתיד כהלכה

בעידוד ובברכתם של מרן ורבנן גדולי ישראל שליט"א

לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית:

info@osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617 | office@osher-b.org

הריגת כהן ששימש בטומאה-

כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאים אותו לבי"ד, אלא פרחי כהונה מוציאים אותו חוץ לעזרה, ומפציעים את מוחו בגזירין.

רב ששת אמר שאינו חייב מיתה בידי שמים דאם הוא חייב שיעזבוהו למיתה בידי שמים. והגמ' אומרת שלרב ששת צ"ל שמה שכונסים לכיפה מי שלקה ושנה, איירי בחייבי כריתות. וגונב קסוה רמוזה מיתתו בתורה. והמקלל בקוסם הורגים כיון דמוחי כמברך את ד'. ובעל ארמית כתיב ביה יכרת ד' לאיש. הגמ' מביאה ברייתא שכתוב בה שטמא ששימש חייב מיתה, ודלא כרב ששת.

דין עבודת שאינם גמור מהעבודה שעשאו שלא כדיון- היוצק שמן על מנחה, או הבולל בשמן, או הפותת פתיתים לאחר אפייתו (כגון מנחת מחבת ומרחשת שהם באות מאפה תנור), או המולח, או המניף או המגיש בקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן, (ולא דק, דתנופה והגשה קודמים למליחה. תוד"ה המולח), או המסדר את השלחן או המטיב את הנרות או הקומץ או המקבל דמים, ועשה אחת מאלו בחוץ, פטור, דרק שוחט ומעלה וזורק חייבים כרת, שהם גמור עבודה. (ולא חשיב מולק דפטור, דנפקא מקרא אחרינא. תוד"ה היוצק). ואינו חייב על עבודות אלו לא משום זרות אם זר עשאו בפנים, ולא משום טומאה כהן טמא ששימש (וכגון שנטמא בפנים ועשה עבודות אלו בלי ששהה, דאל"כ חייב כרת על הכניסה למקדש. תוד"ה ולא), ולא משום מחוסר בגדים, ולא משום שלא רחץ ידים ורגלים (ואינו חייב מיתה על עצם הכניסה ללא רחיצת ידים ורגלים, אמנם בתוספתא משמע שחייב. שם). המקטיר בטומאה, שהוא גמור עבודה, לרב פפא י"ל שאינו חייב מיתה, אע"פ שזר המקטיר חייב מיתה.

חייבי מיתה בידי שמים

לאחר שנתבאר מי חייב מיתות בית דין סקילה שריפה והרג, ומי קנאים פוגעים בו, מבארת הגמרא מי חייב מיתה בידי שמים, מהם כמה דברים שהחויב הוא על עבודת המקדש שלא כדיון, שיש אופנים שזה מחייב מיתה, ויש אופנים שאינם אלא באזהרה, וכדלהלן.

פ"ג. האוכל טבל חייב מיתה, דכתיב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לד'" שעתידים לתרום, וכתיב "לא יחללום" שאסור לאוכלם בטבלם, ולומדים "חילול חילול" מתרומה שעונשו במיתה דכתיב "ומתו בו כי יחללוהו", וטבל דומה לתרומה שאיסורו משום התרומה, ובפירות, ואינם נוהגים בחו"ל, ולא שייך בהם פיגול ונותר שזה שייך רק בקדשים, ויש התר לאיסורם, וכתוב בו חילול בלשון רבים, אבל נותר אין שייך בו הדברים הנ"ל שנוהג במדבר ובשעת התר הבמות בכל מקום, ואין התר לאיסורו, ואף ששניהם פסול אוכל ותרומה זה פסול הגוף, ואין להם התר במקוה, מ"מ לתרומה זה דומה ביותר דברים, ולרבינא עדיף ללמוד מתרומה כיון שבשניהם כתוב חילול בלשון רבים.

כהן טמא שאכל תרומה טהורה חייב מיתה, דכתיב "ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא ומתו", אבל כהן טמא שאכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, דהמשך הפסוק הוא "ומתו בו כי יחללוהו, ותרומה טמאה מחוללת כבר. ואין להקשות שגם תרומה טהורה נטמאת כבר ע"י הנגיעה, ד"ל דמיימי בתרומה שלא הוכשרה, או שהכונה שיש חילוק בין אם הגוף נטמא לפני התרומה לבין אם התרומה נטמאה לפני הגוף. תוד"ה פרט. עוד כתבו התוס' (ד"ה וילף) שנראה שגם טבול יום שאכל תרומה חייב מיתה.

פ"ג: זר שאכל תרומה- לתנא דברייתא חייב מיתה, דכתיב "וכל זר לא יאכל קודש" וסמין "ומתו", ורב (תנא ופליג) סובר שחייב מלקות, ד"אני ד' מקדשם" הפסיק הענין.

זר ששימש במקדש חייב מיתה, דכתיב "והזר הקרב יומת", (לר"ע מיתתו בחנק, ולחכמים בידי שמים. פ"א:).

טמא ששימש חייב מיתה דכתיב "וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו" וילף "חילול חילול" מכהן טמא האוכל תרומה, דדמי לתרומה במה שהאיסור הוא בגוף ומשום טומאה והתירם במקוה, ואף שזה דומה לנותר שחיובו כרת, ששניהם בקדשים, ובפנים, ושייך בהם פיגול ונותר, מ"מ בשניהם כתוב בהם חילול בלשון רבים.

טבול יום ששימש חייב מיתה, דכתיב "קדושים יהיו לאלוקיהם ולא יחללו" וכיון שטמא גמור כבר כתיב ביה "וינזרו" תנהו ענין לטבול יום, ולומדים "חילול חילול" מתרומה שעונשו מיתה.

מחוסר בגדים ששימש חייב מיתה, דכתיב "וחגרת אותם אבנט וכו' והיתה להם כהונה לחוקת עולם" שאם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, וזר ששימש חייב מיתה.

מחוסר כפרה ששימש חייב מיתה, דכתיב "וכפר עליה הכהן וטהרה", ועד השתא היא טמאה, וטמא ששימש במיתה.

כהן ששימש ולא רחץ ידיו ורגליו חייב מיתה, דכתיב "ירחצו מים ולא ימותו".

שתיי יין ששימשו חייבים מיתה, דכתיב "יין ושכר אל תשת וכו' ולא תמותו".

פרועי ראש ששימשו והיינו שעבר ל' יום מאז שגילחו ראשם, חייבים מיתה, דכתיב "ראשם לא יגלחו וכו' ויין לא ישתו", הוקשו לשתיי יין שחייבים מיתה.

ואלו אינם אלא באזהרה-

פ"ד. ערל שמתו אחיו מחמת מילה **ששימש** אינו אלא באזהרה, דכתיב "ערל בשר לא יבוא אל מקדשי", והו' אזהרה מדברי קבלה שאין עליה מלקות.

אונן אינו אלא באזהרה, דכתיב "ומן המקדש לא יצא ולא יחלל" הא אחר כהן הדיוט שלא יצא חילל. ואין לומדים גזירה שוה "חילול חילול" מתרומה שחייב מיתה, דדבר הבא מן הכלל מכהן גדול אין דנים אותו בגזירה שוה.

המשמש יושב אינו אלא באזהרה דכתיב "כי בו בחר ד' אלוקיך מכל שבטיך, לעמוד לשרת". וכיון שלא נבחר הוא ליה כזר. ובזבחים כ"ג: איתא שלא לומדים שיהא במיתה, משום שזר ושלא רחץ ידים ורגלים ושתיי יין הו' ג' כתובים הבאים כאחד שאין מלמדים.

כהן בעל מום שעבד- לרבי חייב מיתה, דכתיב "אך אל הפרוכת לא יבוא וכו'", ולא לומדים "חילול חילול" מתרומה שעונשו מיתה, דאף דדמי לתרומה שכן שניהם פסול הגוף, מ"מ יותר הוא דומה לנותר ששניהם קודש, ובמקדש, ושייך בהם פיגול ונותר, ונותר הרי עונשו כרת. אלא לומדים מטמא ששימש, ששניהם פסול הגוף, ושניהם קודש ובמקדש, ושייך בהם פיגול ונותר. ולרבנן בעל מום שעבד אינו חייב מיתה, דכתיב "ומתו בו" ולא בבעל מום, ומסתבר למעט בעל מום ולא טמא וטבול יום, דהם פסול טומאתם במיתה.

המועל במזיד- לרבי חייב מיתה, דילף 'חטא חטא' מתרומה, ולרבנן אינו חייב מיתה, דכתיב "ומתו בו" ולא במעילה.

זר ששימש במקדש- לרבנן אליבא דר"ע חייב סקילה, גזירה שוה "יומת יומת" מנביא, (ואין דנים "יומת יומת"), וס"ל שנביא שהדיח בסקילה. ולר"ש אליבא דר"ע ולריו"ח בן נורי חייב חנק, וס"ל שנביא שהדיח בחנק. ולרבנן חייב מיתה בידי שמים, גזירה שוה "יומת יומת", דדנים הדיוט מהדיוט ולא מנביא.

אלו הן הנחנקים

הגמרא עוברת לבאר על אלו עבירות חייבים מיתה חנק, וכמו בפרקים הקודמים (לענין אלו החייבים סקילה שריפה והרג) הגמרא מאריכה לבאר פרטי הדינים בעבירות אלו.

אלו הם הנחנקים, המכה אביו ואמו, גונב נפש מישראל, זקן ממרא על פי בית דין -המסרב לדברי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית, נביא השקר, המתנבא בשם עבודה זרה, הבא על אשת איש, זוממי בת כהן שאף שהם באו לחייבה שריפה דנים אותם במיתה שרצו לחייב את הבעול שזה חנק, ובעול בת כהן נשואה, אבל ארוסה בעולה בסקילה.

מכה אביו ואמו

מקלל אביו ואמו חייב סקילה (לעיל ג"ג), ואילו המכה אביו ואמו חייב חנק שזו מיתה קלה, וביאר רש"י שם שמקלל חמור ממכה, משום שיש בזה גם קלון אביו ואמו וגם הוצאת שם שמים לבטלה. ולהלן יבוארו פרטי איסור הכאת אביו ואמו, ומתי חייבים על זה מיתה.

פ"ד: מכה אביו ואמו מיתתו בחנק, דכתיב "מות יומת" וסתם מיתה חנק. ואיירי בהכאה ולא כשהרגם, דכתיב "מכה איש ומת מות יומת", וכתיב "או באיבה הכהו בידו וימות", ומבואר שסתם הכאה אינה רציחה. אבל אין ללמוד ממה שסתם רוצח בסייף, ולא מסתבר שרוצח אביו יהיה במיתה קלה מסתם רוצח, דמ"מ לר"ש שחנק חמור מסייף י"ל שרוצח אביו בחנק, ומכה פטור, וסתם רוצח בסייף.

אינו חייב עד שיעשה חבורה, דכתיב "ומכה נפש בהמה" ונפש משמע דם דהוי חבורה, ואם אינו ענין לבהמה שהרי גם אם הכחישה באבנים ולא עשה בה חבורה חייב (והיינו בכחש דלא דהדר, דאם דהדר זה חיוב שבת, ואין חיוב ד' דברים בבהמה. תוד"ה הכחישה), תנהו ענין למכה אדם.

רוצח שהרג קטן חייב דכתיב "כל מכה נפש" (לתוס' (ד"ה ה"ג) גורסים "ואיש כי יכה נפש" - נפש כל דהו אפילו בן יום אחד. עוד הביאו התוס' (ד"ה איש) שיש גורסים שהפסוק בא לרבות אשה, שאף שלומדים להשוות אשה לאיש, מ"מ היכא דכתיב איש בהדיא ממעטים אשה), אבל בנפלים כגון בן תשעה וראשו אטום או שיש לו ב' גבין דאינו חי, פטור דכתיב "מכה איש ומת". ולפי ההוה אמנא שחייב מה שמצינו שמכה אשה ויצאו ילדיה חייב, והרי חייב מיתה, ההוה אמנא היא שזה גז"כ מיוחדת כשלא נתמין לוולדות. אי נמי זה דווקא בנפל לפני שנוולד.

הקש מכה אדם למכה בהמה אתי לכדתנא דבי חזקיה לפטור חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין, ולמאן דפליג אתי הקישא להתיר הכאה לרפואה כגון להקיז דם לאביו אע"פ שעושה חבורה, (ורב מתנא לומד את ההתר מ"ואהבת לרעך כמוך" לא הוזהרו ישראל לעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו).

לקט ושכחה – נ"מ במחלוקת ב"ש וב"ה אם ג' שבלים או עומרים הם לקט ושכחה כב"ש, או שאינם לקט ושכחה כב"ה, ונ"מ לקדש בזה אשה.

פאה – מצות פאה להפריש מן הקמה דכתיב "לא תכלה" אלא הנח לפנייהם והם יקצרו, לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרים, לא הפריש מן העומרים יפריש מן הכרי לפני מירוח, וא"צ לעשר כיון שלקט שכחה ופאה פטורים מן המעשר, ואם מירוח שכבר נתחייב הכל במעשר מעשר ונותן לו (וכתבו התוס' (ד"ה מרחו) שאף למ"ד יש ברירה, כיון שהכל היה שלו חל החיוב ושוב לא יפטר. עוד כתבו שיי"א שתרומה א"צ להפריש, דאפילו הפקר לאחר מירוח פוטר מן התרומה, אבל נראה שגם תרומה צריך להפריש), ולרבי ישמעאל אף מפריש מן העיסה, ונ"מ אם היו גזל לעני לקחת.

עוד מדיני זקן ממרא –

לרב כהנא אינו נהרג אלא כשב"ד שמעו מרבותיהם והוא נחלק בסברא, אבל אם נחלק עם הבי"ד איך שמעו הדבר מרבותיהם, או שנחלקו מסברא, או שהוא משמועה והם מסברא, אינו נהרג, שהרי לא הרגו את עקביא בן מהללאל שנחלק על החכמים שבלשכת הגזית בד' דברים, (ובשעת מיתתו אמר לבנו שלא יורה כדבריו, מפני שהוא שמע מפי המרובים, ואילו הבן לא שמע אלא מפי), ולרב אלעזר אף בזה נהרג, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ועקביא בן מהללאל לא נהרג מפני שלא הורה הלכה למעשה.

פ"ח:

הגמ' דוחה את דברי רב כהנא ממה שאמר זעירא מאנשי ירושלים שבי"ד יכולים למחול לזקן ממרא, ולא הסכימו עמו כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (עוד אמר שבעל יכול למחול על קינויו ואם נסתרה אינה נאסרת עליו (אמנם אחר שנמחקה המגילה אינו יכול למחול. תוד"ה קינויו), ואב ואם יכולים למחול לבן סורר ומורה ולא להביאו לבי"ד, אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל, שהכתוב תלה בהם דכתיב "תפשו בו").

דרך הכרעת הספקות – מתחילה לא היו מחלוקות רבות בישראל, ואם היתה שאלה היו שואלים את הבי"ד שבעיר, ואם לא ידעו שואלים לבי"ד שסמוך לעירם אם שמעו, ואם לא ידעו היו שואלים לבי"ד של פתח הר הבית, ואם לא ידעו היו שואלים לבי"ד שבפתח העזרה, והבתי דינים הנ"ל היו של עשרים ושלשה, ואם לא ידעו היו שואלים לבי"ד של ע"א בלשכת הגזית, (שהיו יושבים מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים, ובשבתות ויו"ט היו יושבים בחיל מפני שהיו שם עם רב ולא היה מקום לכולם בלשכה, אי נמי כדי שלא יהיו נראים כיושבים בד"ן בשבת. והם היו שולחים לכל המקומות שכל מי שהוא חכם ועניו ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דיין בעירו, ומשם מעלים אותו להיות דיין בהר הבית כאשר מת אחד מהם, ואח"כ כשמת אחד משל עזרה מעלים אותו לעזרה, ואח"כ ללשכת הגזית, וכל אחד יש בו מעלה על חבריו), אם שמעו היו אומרים להם, ואם לאו היו עומדים למנין ופוסקים על פי הרוב. ומשרבו תלמידי שמאי וההלל שלא שימשו כל צרכם רבו מחלוקות בישראל ונעשתה התורה כשתי תורות.

זקן ממרא אינו חייב עד שיורה לאחרים לעשות כהוראתו, או שיעשה כך בעצמו, ואפי' הורה בחבל ודם שאינו בר קטלא מצד עצם העבירה, כיון שהורה נגד הסנהדרין חייב מיתה, ונ"מ נוספת גם כשעשה בדבר שחייבים עליו מיתה, שמדין זקן ממרא הוא נהרג בלי התראה, ובמסית אם הזקן הורה שאין בדבר מסוים משום מסית, יש נ"מ שאם אומר טעם לזכותו אין מקבלים ממנו כיון ששמע מביט דין שזה אסור והמרה.

איזהו בן עוה"ב – ענוותן ושפל ברך, שייף עייל שייף נפיק שיוצא וכנס כפוף, גריס באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה.

האומר אין תפילין פטור, דאין זו הוראה כיון דזיל קרי בי רב הוא, אך האומר שיש לעשות בתפילין חמש טוטפות, אע"פ שזה מדברי סופרים חייב.

מבואר בברייתא שלרבי יהודה זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים,

ואינו חייב אלא בדבר שיש בו כדי להוסיף, ואם הוסיף גורע –פוסל את הראשון. וזה לא שייך אלא בתפילין, וכגון שעשה ד' בתים ואח"כ הוסיף, דבית חיצון שבתפילין שאינו רואה את האויר פסול. אבל בלולב שהוסיף על המינים, אם לולב א"צ אגד הרי כל אחד עומד בפני עצמו ואין זה גורע, ואם צריך אגד גרוע ועומד הוא שמתחילה לא עשה כדין שאגד שם מין נוסף, ובעינין שיגרע מדבר שהיה כשר מתחילה ופוסלו בתוספת. (רש"י. והתוס' (ד"ה אי) מוסיפים שבלולב אם הוסיף לפני הנטילה הרי נטלו כשזה פסול, ואם הוסיף אח"כ דבר יצא ידי חובה בהגבהתו, משא"כ תפילין אם הניחם בראשון כשהם כשרות והוסיף בית המישי, הרי זה מוסיף גורע. ולרבנן שולב א"צ אגד, מ"מ אסור מדרבנן להוסיף על המינים). **וכן בציצית אם קשר ראשון** שעושים סמוך לכנף כשתולים שם את החוטים ועל ידו החוטים מחוברים לטלית **לאו דאורייתא, כל אחד עומד בפני עצמו** כיון שאינו קשור, והעודף כמי שאינו, ואם קשר ראשון דאורייתא הרי מעיקרא יש כאן תוספת, ויש בזה מחלוקת במנחות. רש"י. ולתוס' (ד"ה קשר) מוסקנת הגמרא שלכו"ע קשר עליון דאורייתא.

פ"ט. היכן ממייתים זקן ממרא – לר"ע מעלים אותו לבי"ד הגדול שבירושלים ומשמרים אותו עד הרגל וממייתים אותו ברגל, דכתיב "וכל העם ישמעו ויראו". ואין ממייתים אותו בבי"ד שביבנה אם שהה מלהרות כבתחילה עד שגלו הסנהדרין גדולה ליבנה. רש"י. והתוס' (ד"ה ולא) מקשים שהרי אחרי שהסנהדרין גלתה לא דנו דיני נפשות, ואין נראה שברגל הסנהדרין חזרה לשבת בלשכת הגזית, ודוחק לומר של עבירה שעבר לפני שהסנהדרין גלתה דנים גם אחרי שגלתה. ור"ח אומר דמיירי כשנגמר דינו לפני שהסנהדרין גלתה. ולרבי יהודה אין ממתינים עם הריגתו משום עינוי הדין, אלא ממייתים אותו מייד, ושולחים שלוחים לכל המקומות להודיע על הדבר, דלא כתיב יראו ויראו, אלא ישמעו ויראו.

ארבעה צריכים הכרזה פלוני מת בבי"ד על שעבר עבירה זו, כדי להפחיד את האחרים, מסית, בן סורר ומורה, זקן ממרא, דכתיב בהו "וכל ישראל ישמעו", ועדים זוממים, דכתיב "והנשאים ישמעו", וא"צ להזהיר את כולם מפני שלא כולם כשרים לעדות.

מתי נביא נהרג

נביא שקר נדון בחנק. והיינו המתנבא מה שלא שמע, או מה שלא נאמר לו אע"פ שנאמר לחבירו, מיתתו בידי אדם, דכתיב "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צייותיו לדבר, ואשר ידבר בשם אלוהים אחרים, ומת הנביא ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק.

אבל נביא הכובש נבואתו (כיונה בן אמית), ומי שאינו חושש לדברי הנביא, ונביא העובר על דברי עצמו (כעידו הנביא שאכל ושתה כנגד מה שנתנבא), מיתתם בידי שמים, דכתיב "והיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש מעמו" והיינו מי שאינו חושש לדברי נביא. וקרי ביה לא ישמיע והיינו כובש, וקרי בא לא ישמע אל דברי שאמרתיו לו עצמו.

צדקיה בן כנענה התנבא מה שלא שמע, ואע"פ שרוח נבות הטעתו, הוה ליה למידק, שהרי יהושפט אמר לו שאע"פ שסגנון (דבר מליצות של רוח הקודש) אחד עולה לכמה נביאים, אין שני נביאים מתנבאים בסגנון (-לשון) אחד, וכאן כולם אמרו אותו סגנון.

חנניה בן עזור התנבא מה שלא נאמר לו, שאמר בשם ד' הנני שובר את עול מלך בבל, שנשא ק"ו אם ירמיה אמר שהקב"ה ישובר את קשת עילם שלא באו אלא לעזור לבבל, כ"ש בבל עצמם, וכיון שהיה זה מכח ק"ו לא חשיב שלא נאמר לחבירו אלא שלא נאמר לו.

המתנבא בשם עבודת כוכבים, כגון נביאי הבעל, אפילו כיוון את ההלכה נהרג.

פ"ט: הכובש את נבואתו לוקה (עד שתצא נפשו, כמו מי שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, אבל אין על זה חיוב מלקות, דאין בזה לאו, וגם אין בזה מעשה. תוד"ה הכובש), והתראתו ע"י חבריו הנביאים, ואין לומר שמן השמים חזרו ודי' ניהם על הרעה והם לא ידעו והיו התראת ספק, דא"כ היו מודיעים להם,

(אבל ביונה הנביא לא אמרו לו אלא ניונה נהפכת), והוא לא ידע אם הכונה לטובה שיהפכו מעשיהם או לרעה).

מי שאינו חושש לדברי הנביא מיתתו בידי שמים, וכחברו של מיכה שסירב לדברי הנביא להכותו, והיינו כשהנביא נתן לו אות, או שהוחזק שהוא צדיק ונביא אמת, כאברהם בהר המוריה שיצחק שמע לו אף שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו, וכאליהו בהר הכרמל שישראל שמעו לו ועשו שחוטני חוץ שהרי בית המקדש היה בירושלים.

וכתבו התוס' (ד"ה אליהו) שמשמעו כאן שאליהו התנבא בשם ד' לעבור, וכיון שהוחזק סמכו עליו אע"פ שלא נתן אות. וביבמות צ: לומדים דבר זה מ"אליו תשמעו", ואמנם אפילו בלי נביא מותר לבית דין לעבור משום מיגדר מילתא, ומה שסכמו על אליהו זה היה על מה שהבטיח שתרד אש מן השמים ויתקדש שם ד' ויחזור ישראל למוטב, ועל סמך זה שחטו קדשים בחוץ. ור"מ שהקב"ה לא אמר לו לשחוט בחוץ, וסמכו עליו כיון שהוחזק.

עקידת יצחק

השטן אמר לפני הקב"ה שאע"פ שנתן לאברהם בן בגיל מאה לא הקריב לפניו כלום בסעודה שעשה, אמר לו הקב"ה שאפי' אם יאמר לו לזבוח את בנו הוא יסכים, ועל זה נאמר **"אחרי הדברים האלה** והאלוקים ניסה את אברהם". וי"מ דהיינו אחרי שטען ישמעאל ליצחק שרק הוא נימול בגיל י"ג, וענה לו יצחק שהוא מסכים לזבוח לקב"ה את כל גופו.

קח נא – לשון בקשה, שאם לא יעמוד בנסיון הזה יאמרו שגם בנסיונות הקודמים אין ממש.

כשאמר לו הקב"ה קח נא את בנך, אמר אברהם שני בנים יש לי, את יחידך – כל אחד יחיד לאמו, אשר אהבת- את שניהם אני אוהב, אמר לו הקב"ה שיקח את יצחק. ולא אמר לו מיד כדי שלא תיטרף דעתו עליו.

השטן ניסה לשכנע את אברהם שלא יעמוד בנסיון ולא שמע לו אברהם, אמר לו השטן ששמע שהשה יהיה לעולה ולא יצחק, אמר לו אברהם שלבדאי אין שומעים אפי' כשאומר אמת.

עוד בדיני נביא

נביא שהדיח ומדיח עיר הנדחת, לחכמים מיתתם בסקילה, ולר"ש מיתתם בחנק.

צ. לרב חסדא נחלקו בנביא שעקר גוף איסור ע"ז דכתיב "גלה ועבדה", או מקצתו (כגון שאמר היום עבדוה ולמחר בטלוה) דכתיב "להדיחך מן הדרך" אפילו מקצת במשמע, והאי עניינא מיירי בעבודה זרה, אבל בעוקר שאר מצוות לכו"ע מיתתו בחנק, דכתיב "אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי וגו' ומת הנביא ההוא" וסתם מיתה זה חנק, ובעוקר מקצת משאר מצוות לכו"ע פטור, דכתיב "דבר" ולא חצי דבר. ולרב המנונא המחלוקת היא בעוקר גוף איסור ע"ז או מקצתו, או גוף שאר מצוות, (דדרשינן בספרי "ללכת" זו מצות עשה, "בה" זו מצות לא תעשה, והיכן מצינו עשה בעבודת כוכבים. ולרב חסדא מצינו עשה "ונתצתם את מזבחותם") אבל בעוקר מקצת משאר מצוות לכו"ע פטור אפילו מחנק, דהתם דבר שלם כתיב.

נביא המוחזק **שאומר לעבור על דברי תורה** לפי תקנת השעה, יש לשמוע לו, חוץ מעבודה זרה שאפילו אם מעמיד חמה באמצע הרקיע אין לשמוע לו, (לרבי יוסי הגלילי התורה נתנה ממשלה לע"ז להעמיד חמה, דכתיב "ונתן אליך אות או מופת". ולר"ע ח"ו שהקב"ה יעמיד חמה לעוברי רצונו, ומיירי בנביא אמת שנעשה נביא שקר).

הבא על אשת איש כיון שנכנסה לרשות הבעל כגון שמסרה האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך, אע"פ שלא נבעלה, חייב חנק.

כל המומתים שבתורה זוממיהם ובוועליהם מיתתם כיוצא בהם, חוץ מזוממי בת כהן, ובועלה, שהיא בשריפה ובועלה בחנק, וכן הזוממים בחנק דכתיב "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" –לאחיו ולא לאחותו.

חלק

לאחר שנתבאר בפרקים הקודמים דיני ד' מיתות בית דין, ומי חייב מיתה בידי שמים, מבארת הגמרא למי אין חלק לעולם הבא.

למי אין חלק לעוה"ב - כל ישראל יש חלק לעוה"ב,

מלבד האומרים אין תחית המתים מן התורה שכופר במדרשים דלהלן, ואפילו אם מודה ומאמין שהמתים יחיו אלא שאומר שזה לא רמוז בתורה, הוא כופר גמור, דאם זה לא כתוב בתורה מנין לדעת שיש תחית המתים, (וזה עונש מידה כנגד מידה, כמו שהשליש שאמר שלא שייך שיהיה סאה סולת בשקל וכו', נענש שיראה בעיניו ולא יאכל ומת. ואין לומר שקללת אלישע גרמה לו (דקללת חכם אפילו על חינם היא באה), דכתיב "וירמסו אותו העם בשער וימות" - על עסקי שער), וכן הכופר בתורה מן השמים. ולר"ע אף הקורא בספרים החיצוניים, והלוחש על המכה ואומר "כל המחלה אשר שמתי במצרים" וגו'. ולאבא שאול אף ההוגה את השם באותיותיו.

ג' מלכים וד' הדיוטות אין להם חלק לעוה"ב, ואלו הן: ירבעם אחאב ומנשה (ולרבי יהודה יש למנשה חלק לעוה"ב), בלעם דואג אחיתופל וגיחזי. ובהמשך הפרק יבואר עניינם.

מנין לתחית המתים מן התורה

שיטת רוב הראשונים שהעולם הבא זה הזמן שאחרי תחיית המתים, שהקב"ה יחזיר את הנשמות לגופות, וכך זה יהיה לנצח נצחים. וענין תחית המתים והעולם הבא נמסר למשה מסיני וקיבלוהו בקבלה איש מפי איש עד משה רבינו, וכן דרשו חז"ל מן המקראות. ולהלן יבוארו מקורות מן התנ"ך לתחית המתים, וכן יבואו דברי חז"ל מה יהיה לעתיד לבוא.

צ': שנאמר "ונתתם ממנו תרומת ד' לאהרן הכהן", והרי

אהרן מת ולא נכנס לארץ ישראל, אלא לעתיד לבוא יחיה ויתנו לו תרומה. (ולתנא דבי רבי ישמעאל הכונה שצריך לתת את התרומה לחברים כאהרן. ורבי יונתן לומד דין זה מ"לתת מנת לעמן יחזקו בתורת ד'", והנותן תרומה לפני עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי, דארי ספק דורס ספק אוכל (כשנטול בהמה אין ידוע אם דעתו לדורסה ולאוכלה מיד קודם שחטריה, או לטרוף ולמלא תאוותו ולאוכלה אח"כ כשחטריה. אי נמי לפעמים דורסה ברגליו ואוכלה מנוולת, ולפעמים נותנה בחורו ואינה מנוולת), וכן עם הארץ ספק אם יאכלה בטהרה, וי"א שגם גורם לו מיתה, וי"א שגם משיאו עוון אשמה - מטעין עליו עוונות הרבה).

רב סימאי לומד מדכתיב **"וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען"**.

רבן גמליאל אמר למינים שניתן ללמוד מן התורה מדכתיב **"הנך שוכב עם אבותיך וקם"**, ומן הנביאים מדכתיב **"יחיו מתו"ך** וגו', ומן הכתובים מדכתיב **"...דובב שפתי ישנים"**, ולא קיבלו ממנו, דילמא קרינן "וקם העם הזה וזנה", ויחיו מתו"ך דילמא איירי במתים שהחיה יחזקאל, ודובב שפתי ישנים היינו שמי שאומרים הלכה משמו שפתיו דובבות בקבר, עד שהביא הפסוק **"אשר נשבע ד' לאבותיכם לתת להם"**. וי"א שאמר להם שלומדים מדכתיב **"חיים כולכם היום"** היום מיותר, ולומדים מזה מה היום כולכם קיימים אף לעוה"ב כולכם קיימים.

רבי אליעזר ברבי יוסי אמר למינים שניתן ללמוד מדכתיב על העובד עבודת כוכבים **"הכרת תכרת הנפש היא עוונה בה"** - הכרת תכרת בעולם הזה, עוונה בה לעולם הבא. ולא אמר להם שלומדים מהכפילות "הכרת תכרת", כמו שלמדו ר"ע, מפני שהיו אומרים לו שדיברה התורה בלשון בני אדם. ורבי ישמעאל לומד עולם הזה מ"ונכרתה" שהיא נאמר לגבי מגדף וס"ל מגדף היינו עובד עבודת כוכבים, (ור"ע ס"ל שמגדף היינו מברך השם), ועולם הבא מ"הכרת תכרת", ומהכפילות לא לומדים משום שדיברה תורה בלשון בני

אדם. ומ"עוונה בה" לומדים רבי ישמעאל ורבי עקיבא שאם עשה תשובה קודם מיתה אינו חייב כרת.

קליאופטרא המלכה למדה מדכתיב **"ויציצו מעיר כעשב הארץ"** שעתידיים ישראל לציץ ולפרוח מעיר ירושלים, שהקב"ה יעשה מחילות לצידיקים ועליו זרכם לירושלים. הברייתא לומדת מדכתיב **"אני אמית ואחיה"**, דהכונה שהקב"ה יחיה את מי שהמית, כמו שהמשך הפסוק **"מחצתי ואני ארפא"** מדבר באותו אדם. (צ"א:).

רבי מאיר לומד מדכתיב **"אז ישיר משה"**, **"אז יבנה יהושע"**, (ואמנם הא דכתיב "אז יבנה שלמה במה לכמוש" אינו לעתיד לבוא, אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו בנה). (שם).

רבי יהושע בן לוי לומד מדכתיב **"אשרי ישבי ביתך עוד הללון סלה"**, מכאן שכל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעוה"ב. (שם).

רבי יוחנן לומד מדכתיב **"קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו"**. (שם).

רבא לומד מדכתיב **"יחי ראובן ואל ימות"** יחי ראובן בעוה"ז, ואל ימות בעוה"ב. (צ"ב).

רבינא לומד מדכתיב **ורבים מישני עפר יקיצו**, אלה לחיי עולם, ואלה לחרפות ולדראון עולם. (שם).

רבינא לומד מדכתיב **ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין**. (שם).

דכתיב **שאול ועוצר רחם** מה רחם מכניס ומוציא, ומכניסים בה בחשאי ומוציאים ממנו בקולי קולות, אף שאול מכניס ומוציא, ואם מכניסים בה בקולי קולות שבוכים בקבורת המת, כ"ש שמוציאים ממנה בקולי קולות, שנאמר **"יתקע בשופר גדול"**. (שם).

תחית המתים

לאחר שנתבאר מנין לתחית המתים מן התורה, מבארת הגמרא מה יהיה בעולם בזמן שאחרי תחית המתים.

הקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות דכתיב **"הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה"**.

בתחית המתים יעמדו בלבושיהם, ק"ו מחיטה.

צ"א: כמו שאם שייך לייצר כלים ממים, כ"ש שאפשר לייצר מן הטיט, כך אם אפשר לברוא אדם ממים מטיפה סרוחה, כ"ש שאפשר מעפר. וי"א שאם כלי זכוכית שעמלו ברוח אדם - ע"י נפיחה, אם נשבר יש לו תקנה להתיכו ולחזור ולעשות ממנו כלי, כ"ש בשר ודם שנברא ברוחו של הקב"ה יש לו תקנה. וי"א שאם אפשר לבנות פלטרין במקום שאין מים ועפר, כ"ש שאפשר לבנות במקום שיש מים ועפר והכי נמי הקב"ה בורא את האדם מטיפה קטנה שאין בה ממש, אי נמי כל העולם כולו יצר מתווה, ואם מי שלא היה יכול להברא, כ"ש שמי שהיה יכול לחזור לחיות.

אם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שחציו בשר וחציו אדמה ולמחר נעשה כולו בשר, ואף לזמן מעט צא וראה בקעה שאין בה אלא חלזון אחד (-תולעת שיוצאת מן הים פעם בשבעים שנה וצובעים בדמה תכלת), שע"י הגשמים מתמלאת הבקעה חלזונות.

תשובותיו של גביהה בן פסיסא

לבני אפריקה שטענו שהארץ שלהם, דכתיב "ארץ כנען לגבולותיה", ענה שבתורה כתוב גם "ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו", וא"כ נכסיהם לישראל, ועוד שהם צריכים לשלם על השנים שלא עבדו. וכשראו שאין להם מה לענות ברחו והניחו שדותיהם זרועות וכרמיהם נטועות, ואותה שנה שביעית היתה. וזה היה בכ"ד ניסן, והוא יו"ט ואסור בהספד מחמת נס זה.

לבני מצרים שטענו שכתוב בתורה שישראל שאלו ממצרים כלי כסף וזהב ולא החזירו, ענה שהם צריכים לשלם לישראל על ארבע מאות ושלושים שנה

שנשטעבדו בהם. וכשראו שאין להם מה לענות ברחו והניחו שדותיהם זרועות וכרמיהם נטועות, ואותה שנה שביעית היתה.

לבני ישמעאל וקטורה שטענו שיש להם חלק בארץ מפני שהם בני אברהם והארץ ניתנה לאברהם, ענה שכתוב בתורה שנתן להם מתנות (שם טומאה -כישוף ומעשה שדים) ושילחם מעל פניו בחייו.

כשיטענו הגוף והנשמה שכל אחד בפני עצמו לא היה יכול לחטוא, ירכיבם הקב"ה יחד וידון אותם, משל לחיגר וסומא שהיו שומרים פרדס נאה וכו'.

צ"א: החמה שוקעת במערב ולא חוזרת למזרח כמנהג העולם לצאת ממקום שנכנס, כדי לתת שלום לקונה -הקב"ה, והשכינה במערב, וכיון שמגעת עד מערב הולכת ומשתחוה לפני הקב"ה שבראה, ולכן שוקעת ונכנסת כפופה לפני הקב"ה, ואינה הולכת עד אמצע הרקיע ונותנת שלום והולכת כדרך בני אדם שמשתחוים למלך מרוחק ולא מתקרבים כ"כ, משום פועלים ועוברי הזרעים שאם היום היה מוחשיך פתאום היו שוהים במלאכתם או הולכים בדרך, ולא יודעים שעוד רגע יחשיך.

הנשמה ניתנה באדם משעת פקידה שהמלאך מביא את הטיפה לפני המקום ושואל מה יהא עליה, שאז נזרקת בו נשמה וחיות, ולא רק משעת יצירה שנקרם כולו בבשר וגידים ועצמות, דא"כ היתה מסרחת וטיפה שמסרחת שוב אינה מולדת, ויצר הרע שולט באדם משעת יציאה, דאל"כ היה בועט במעי אמו ויוצא.

מה יהיה לעתיד לבוא

בתחית המתים יקומו המתים במומם ויתרפאו.

העכו"ם יחיו לעתיד לבוא דכתיב **"ועמדו זרים ורעו צאנכם"**, ויאריכו ימים, אבל ישראל לא ימותו דכתיב **"ובלע המות לנצח" וגו'**.

בימות המשיח יהיה "אור הלבנה כאור החמה ואור החמה שבעתים כאור שבעת הימים", ולעוה"ב "וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ד' צבאות", ולשמואל שסובר שאין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכות, הפסוק הראשון מדבר במחנה צדיקים והשני במחנה שכינה.

עתידים כל הנביאים לומר שירה בקול אחד.

כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, ואפ"י עוברים שבמעי אמו מקללים אותו, ומנקבים אותו ככברה. ואם לימדו זוכה לברכות כיוסף, וזוכה ומלמד לעוה"ב.

צ"ב: כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב.

גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות של שם השם, (לישנא אחרינא שמויתו של הקב"ה נקראות אותיות, מלשון אותות, והיינו דבר מופלא). וכן גדול (-חשוב) מקדש שניתן בין ב' אותיות. וכן נקמה גדולה היא שהרי ניתנה בין ב' אותיות, והיינו הא דכתיב **"קל נקמות ד' קל נקמות הופיע"**, נקמה אחת נאמרה למידת טובה שסילק שכינתו מאומות העולם ובא על ישראל, וזה נחשב נקמה והיינו תגמול על מה שאמרו נעשה ונשמע, והשנייה נאמרה למידת פורענות להפרע מעכו"ם ליום הדין, שהקב"ה בעצמו נפרע מהם.

כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו, והוא מתעשר. וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, ולסוף הוא גולה, והמרחם עליו יסורים באים עליו.

כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה, אש של גיהנום אוכלתו.

כל שאינו מהנהג ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם.

כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה, שהרי צריך לשייר דכתיב "אכול והותר", והיינו כשאין עימה שלימה, ומשארם כדי להאכיל עניים, אבל המשייר פתיתים כשיש שלימה, שנותן פת שלימה על השלחן לאחר שאכל עם הפתיתים ששייר, כאילו עובד ע"ז, מפני שדרך להניח שלחן ערוך במאכל ומשתה לשם ע"ז.

צ"ד: סנחריב חשב שד' אמר לו לעלות על הארץ להשחיתה, כיון שמאסו במלכי בית דוד שמנהיגים את העם בנחת, ורצו את רצין וכן רמליה. (בן רמליה היה אוכל מ' סאה גוזלות לקינוח סעודה, וחזקיה היה אוכל ליטרא ירק בסעודה). ונענש סנחריב אע"פ שברשות עליו שהרי נביא נתנבא עליו, מפני שלא היתה הנבואה אלא על עשרת השבטים, שהם נמסרו בידו מפני שהקלו מעליהם עול תורה, אבל אלו שהכבידו עליהם עול תורה, היה ראוי להיעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן, (שהרי חזקיה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר שכל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו, ובדקו מדן ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, ולא גידלו צאן אלא כדי צרכם, ולא גידלו כרמים אע"פ שיכלו להרויח בזה ממון רב). אמר הקב"ה אם אומר לחזקיה סנחריב יבוא וחזקיה ינצחו, לא ירצה בגלל הפחד, ולכן הביאו כדי שיהיה אבוס לחזקיהו וסיעתו - שכולם יהיו פגרים ויאכילו סוסיהם ובהמתם מהם.

הנביא אמר לישראל שיבזזו את השלל, וכל אחד מה שיבזזו יהיה בשבילו, ואע"פ שממון עשרת השבטים מעורב בו, כבר נטהר ע"י שנפל ביד עכו"ם, וכדמצינו שעמון ומואב טיהרו בסיחון.

צ"ה. באותו היום שבא סנחריב עדיין נשתייר מעוונה של נוב שקבע הקב"ה עונש לישראל על שנהגו כהני נוב עד אותו יום, והיה יכול לנצח אם היה נלחם בירושלים באותו יום, ונסע עשר מסעות באותו היום, וכשהגיע לירושלים וראה אותה אמר שהיא חלשה משאר המדינות שניצח, וממיילא הוא יכול לכובשה מחר, ובלילה מת כל חילו, וכדאמרי אינשי שאם הדין לן בטל הריב.

דוד המלך וכפרת עוונותיו - הקב"ה אמר לדוד שעליו לכפר על כך שעל ידו נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל מה שדואג נטרד, ועל מה שנהרגו שאול וג' בניו, שדואג סיפר לשאול לשון הרע על דוד ונתקנא בו שאול, ושאל הרג את נוב עיר הכהנים מפני שאחיימלך קיבל אותו, ומפני חטא זה נהרגו שאול ושלשת בניו במלחמת פלישתים. ועל כן או שיכלה זרעו או שימסר ביד אויב. ובחר דוד להמסר ביד אויב, יום אחד רדף אחרי צבי עד פלישתים, ושם תפס אותו ישיבי אחי גלית, והכניסו מתחת קורת בית הבד וישב עליה למועכו, ונעשה לו נס והתרככה האדמה שתחתיו, וי"מ שנעשתה בה גומא, באותו הזמן ראה אבישי בן צרויה כתמי דם במים, וי"א שראה יונה חובטת עצמה, והבין שדוד מלך ישראל שרוי בצער, ורכב על הפרדה של דוד המלך (ואף שמלך אין רוכבים על סוסו ואין יושבים על כסאו ואין משתמשים בשרביטו, בשעת הסכנה מותר), וקפצה לו הדרך, (וכן לאליעזר בדרך לארם נהרים, וכן ליעקב כשהגיע לחרן ורצה לחזור להתפלל בבית אל (י-ירושלים), מקום שהתפללו בו אבותיו אברהם ויצחק, קפצה הדרך כשהרהר בדעתו לחזור והגיע לשם מייד. והקדים הקב"ה את שקיעת השמש כדי שילון בבית מלונו), ובדרך השליכה עליו ערפה אם ישיבי את הפלך כדי להורגו, וכשלא הצליחה אמרה לו שיחזירנו לה, וזרקו עליה והרגה, כשראהו ישיבי זרק את דוד כדי שיפול על הרומח שלו וימות, ואמר אבישי שם ונשאר בין שמים לארץ, (ולא אמר דוד כי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים לפי שאין דעתו מכוונת לומר את השם), וסיפר לו דוד מה שאמר לקב"ה, ואמר אבישי לדוד שעדיף לו שזרעו יכלה והוא לא יצטער דמה נ"מ לו בצער בניו, ועזרו בתפילה על כך (וכלה זרעו, ואמנם יואש נשאר, שהרי גם בהריגת נוב נשתייר אביתר), והורידו ע"י שם, ורדף אחריהם, וכשאמרו לו שאמו מתה נחלש כוחו והרגוהו, ואז אמרו ישראל לדוד שלא יצא למלחמה כדי שלא יכבה נר ישראל.

צ"ה: מפלת ומיתת סנחריב-

הגמ' מתארת את גודלו וחוזקו של חיל סנחריב, (וכן באו על אברהם אבינו, וכן עתידים לבוא עם גוג ומגוג), וכיצד עברו את הירדן.

במה הכה המלאך את חיל סנחריב- לרבי אליעזר המלאך הכה את חיל סנחריב ביד. ולרבי יהושע הכה אותם באצבע. ולרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי הכה אותם בחרב המושחזת מששת ימי בראשית. ולרבי שמעון בר יוחאי זה היה בזמן בישול הפירות, ואמר הקב"ה לגבריאֵל שאגב הליכתו לבשל את הפירות יהרגם. וי"א שנסף בחוטמם ומתו. וי"א שספק להם כפים ומתו. וי"א שפתח אזניהם ושמעו שירה מפי חיות ומתו.

כמה נשתייר מהם- לרב נשאר עשרה מכל חילו של סנחריב. ולשמואל נשאר עשרה. ולרבי יהושע בן לוי נשאר י"ד. ולריו"ח נשאר עשרה, והם סנחריב ושני בניו נבוכדנצר ונבוזראדן.

צ"ו: מיתת סנחריב- הקב"ה נדמה לסנחריב כזקן ושאלו מה יגיד למלכים שגרם למות בניהם, והציע לו שיביא מספרים ויגזוז שערותיו שלא יכירוהו, וכשביקש מספרים ממלאכים שהיו נראים כטוחנים גרעיני תמרים, אמרו לו שיתנו לו אחרי שיטחן סאה אחת, וכשגמר היה כבר לילה ואמר לו המלאך להביא אש, ובאש נשרף זקנו, והמלאך גזז את שערות ראשו, הלך ומצא נסר מתיבת נח ואמר שזה האלוה שהציל את נח ואם יצליח יקריב לו את בניו, וכששמעו זאת בניו הרגוהו.

מלחמת אברהם בארבעת המלכים-

ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם- י"מ דהיינו מלאך ששמו לילה, וי"א שעשה עימו משה לילה והיינו מלחמה.

וירדוף עד דן- שכשבא לדן תש כוחו, לפי שראה ששם בניו עתידים לעבוד עבודה זרה, וגם נבוכדנצר לא נתגבר עד שהגיע לדן.

יש להזהר בכבוד זקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, ובשחיטת הורדיין של העוף, כיון שצולים אותו שלם ולא חותכים ומולחים אותו כמו שעושים בבשר חיה ובהמה, ובבני עמי הארץ שנעשו תלמידי חכמים, לעשות להם כבוד, שמהם תצא תורה, ומ"מ אומרים להם שהם לא זכו לאותו כבוד אלא מפני זכות קטנה שהיתה באביהם, כדמצינו שנבוכדנצר שמע שביום שחזקיה התרפא הוסיף הקב"ה עשר שעות ליום (והם השעות שנלחחו מהיום שמת בו אחז), והתפעל מכך ורצה לשלוח מכתב לדרוש בשלומו, וכששמע שכתבו שלם לאלקא רבה אחרי השלום לחזקיהו ולירושלים, אמר שיכתבו שלם לאלקא רבא שלם לירושלים שלם למלכא חזקיה, וכשמע שהשליח כבר יצא עם המכתב הראשון יצא לרוץ אחר השליח להחזירו, והספיק לרוץ אחרי השליח ד' פסיעות והעמידו גבריאֵל (ולולא שהעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל), ובזכות זה הצליח נבוכדנצר. וכ"ש שהקב"ה ישלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפניו כסוסים. וי"מ שכוונת הגמרא שאף שצריך לכבדם צריך להודיע להם שמכבדים אותם רק בזכות עצמם, שלא תזוז דעתם ויאמרו שאבותיהם היו צדיקים.

בלאדן היה מלך, ונשתנו פניו לפני כלב, ומלך בנו מרודך, ומפני כבוד אביו קרא שמו מרודך בלאדן בן בלאדן.

צ"ו: חורבן בית ראשון ע"י נבוזראדן-

הא דכתיב "בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלים", אף שמבואר בפסוקים שנבוכדנצר לא עלה לירושלים, הכונה שדמות דיוקנו של נבוכדנצאר היתה חרוטה לנבוזראדן על מרכבתו, וי"א שפחד ממנו כאילו הוא עומד לפניו.

נבוזראדן הכה בגרזנים משא ג' מאות פרדות וכולם נשברו בשער אחד מירושלים, ורצה לברוח כדי שלא יקרה לו מה שקרה לסנחריב, יצא קול משמים שהגיע זמן החורבן, ונפתח השער ע"י קת הגרזן האחרון, והיה הורג והולך, וכשהדליק אש בביהמ"ק רצה ההיכל לעלות לשמים ודרכו עליו מן השמים שלא יעלה, זחה דעתו, יצאה בת קול ואמרה עמא קטילא קטלת, היכלא קליא קלית, קימחא טחינא טחנת.

נבוזראדן ראה את דמו של זכריה רותח, שאל מה זה, אמרו לו שזה דם זבחים, שחט זבחים וזה לא היה דומה, ואמר שיסרוק בשרם במסרקות ברזל אם לא יגלו לו מה זה, וגילו לו שזה דם כהן ונביא שהרגוהו כשהתנבא על החורבן, ושחט על הדם ת"ח ותשב"י ופרחי כהונה צ"ד ריבוא ולא נח הדם, ושאל אם זכריה רוצה שיהרוג את כולם ואז נח הדם, והרהר תשובה בדעתו, משום שחשב איזה עונש גדול הוא יקבל, ברח ושלח שטר צוואה לביתו ונעשה גר צדק.

נעמן היה גר תושב שלא קיבל עליו שאר מצוות אלא רק שלא לעבוד עבודת כוכבים. מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים. מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים והם שמעיה ואבטליון. מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. רצה הקב"ה להכניס מבני בניו של נבוכדנצר תחת כנפי השכינה, וטענו מלאכי השרת שאין יעשה כך למי שהחריב את ביתו ושרף את היכלו, והיינו דכתיב "רפאנו את בבל ולא נרפתה", וי"מ שכוונת הכתוב לנהרות ולדקלים שבבבל, שהנהרות רעים לשתות וסמוכים להם דקלים מרים או שאינם מגדלים פירות.

עמון ומואב שמעו את נבואות הנביאים על חורבן ירושלים, וקראו לנבוכדנצר שיחריבו, והוא אמר שמפחד שיקרה לו מה שקרה לראשונים שניסו, אמרו לו שהקב"ה עזב את ביתו, והלך רחוק, ואין צדיקים שיתפללו, ואין חשש שיחזרו בתשובה כי הקב"ה קבע זמן מתי יחזור לביתו, ושילך בתחתית ההרים בגלל שהיה חורף, ויש מקום לכל חיילותיו בקבריהם של ישראל שסביב ירושלים.

ימות המשיח

הגמרא בדפים הבאים (צ"ז – ק) מבארת מענין לענין באותו ענין את המצב הקשה מבחינה רוחנית וגשמית שיהיה בימות המשיח, ומביאה דעות שונות בענין זמן הגאולה, ומה יהיה לעתיד לבוא.

צ"א. בדור שכן דוד בא תלמידי חכמים מתמעטים, והנשארים עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות וגזירות קשות מתחדשות, עד שמסתיימת הראשונה כבר באה השנייה. בית הועד שת"ח מתוועדים שם ללמוד תורה יהיה לזנות, והגליל יחרב, וגבלן יהיה שמם, ובני הגבול (לי"א אנשי גזית, והיינו סנהדרין) יסובבו מעיר לעיר ולא יעזרום, חכמת הסופרים תסרח, יראי חטא ימאסו, פני הדור כפני הכלב (כפשוטו, לי"א שלא יתביישו זה זה), האמת נעדרת (-) שנעשית עדרים עדרים והולכת לה), וכל מי שסר מרע יהיה בעיני הבריות כשוטה. נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו לפני נערים, בת קמה באמה לחרפה ולביישה וכלה בחמותה, אין הכן מתבייש מאביו, העזות תרבה, הכבוד יעוות (שלא יכבדו זה את זה. לי"א שהמכובד שבהם יעוות דרכיו ויהיה רמאי), הגפן יתן פריו אך היין יהיה ביוקר (מפני שלא היתה ברכה בפרי עצמו. ל"א לפי שכולם יהיו להוטים אחרי היין), המלכות תיהפך למינות, ואין מוכיח.

בשבע שכן דוד בא, בשנה הראשונה "המטרת" על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר", בשניה יהיה רעב, בשלישית יהיה רעב גדול וימותו אנשים ונשים וכו', ותורה משתכחת מלומדיה, ברביעית שובע מועט, בחמישית שובע גדול והתורה חוזרת ללומדיה, בשישית קולות, בשביעית מלחמות, ובמוצאי שביעית בן דוד בא. וצריך ששבע השנים יהיו דווקא בסדר הזה.

אמת- היה ת"ח אחד שאפ' היו מביאים לו כל מה שבעולם לא היה משקר. בקושטא לא היו מתים לפני הזמן, והגיע לשם אדם אחד וכשאשתו חפפה אמר שהיא לא נמצאת ומתו שני בניו, ואמרו לו ללכת מעירים כדי שלא ימות.

כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב- י"מ שירבו המוסרים, וי"מ שיתמעטו התלמידים, וי"מ שתכלה פרוטה מן הכיס, וי"מ שיתייאשו מן הגאולה, ויבוא המשיח בהיסח הדעת, כמו שמציאה ועקרב באים בהסח הדעת.

ביאת המשיח וקץ הגאולה

צ"ז: זמן קיום העולם וימות המשיח - לרב קטינא העולם יהיה קיים ו' אלפים שנה (ב' אלפים תורה לפי שלא ניתנה תורה, והיינו עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה שאז החל אברהם ללמד תורה, דכתיב "את הנפש אשר עשו בחי"ן ומתרגמינן "דשעבידו לאורייתא", ב' אלפים תורה עד קע"ב שנה לאחר חורבן בית שני, ואין הכונה שאח"כ אין תורה, וב' אלפים ימות המשיח שאחרי ב' אלפים תורה מן הדין שיבוא משיח ותכלה הגלות ויתבטל השעבוד מישראל, ובגלל עוונותינו הרבים עברו הרבה מימות המשיח ועדיין לא בא), ואלף שנה יהיה חרב (כמו) שיש שמיטה אחת לז' שנים), ולאביי אלפים חרב. וי"א שאין העולם פחות מפ"ה יובלות, ואין ידוע אם יבוא המשיח בתחילת היובל האחרון או בסופו, ולרב אשי לפני כן אין לחכות למשיח ואח"כ כן. וי"א שאחרי ד' אלפים ורצ"א שנה העולם יתום, (וי"א ה' אלפים שנה), ואח"כ יהיו מלחמות תנינים, גוג ומגוג, ימות המשיח, ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר ז' אלפים שנה.

הגמ' מביאה פסוקים שרמוז בהם קץ הגאולה, ואמר רבי יונתן שתיפח רוחם של מחשבי קיצין, אלא יש להמתין גם אח"כ, וכיון שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב, מידת הדין מעכבת, ומי"מ אנו מחכים כדי לקבל שכר.

מנין הצדיקים - בכל דור יש לפחות ל"ו צדיקים הראויים לקבל פני שכניה ולהסתכל באספקלריא המאירה ע"י נטילת רשות, אבל בלא נטילת רשות, על זה אמר רשב"י שהם מועטים ואינו יודע כמה הם, וי"ח אלף פרסאות צדיקים לפני הקב"ה שמסתכלים באספקלריא שאינה מאירה.

אם הגאולה תלויה בתשובה - לרב כבר כלו כל הקיצין, ואין הגאולה תלויה אלא בתשובה ומעשים טובים. ולשמואל יש קץ שתהיה הגאולה גם בלא תשובה. וכן נחלקו ר"א ורבי יהושע, לר"א אין ישראל נגאלים אלא אם יעשו תשובה, ולרבי יהושע הקב"ה יעמיד להם מלך שגזרותיו קשות כהמון ויעשו תשובה ויחזרו למוטב.

צ"ח. קץ מגולה - הא שנא' "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופרייכם תשאולעמי ישראל וכו'". וי"א אף הא שנא' "שכר האדם לא נהיה, ושכר הבהמה עבודת האדמה איננה שתכלה פרוטה מן הכיס, ליוצא ולבא אין שלום" והיינו אף לת"ח אין שלום מפני הצר י"מ צרות וי"מ יצר הרע, ולשמואל יהיו השערים שווים מחמת שובע גדול, וי"מ שכולם יקרים.

אין בין דוד בא עד ש-

יתבקש דג לחולה ולא ימצא.

שתכלה מלכות מישראל לגמרי.

שיכלו גסי הרוח.

שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל.

אלא בדור שכולו זכאי או שכולו חייב.

אין ירושלים נפדית אלא בצדקה.

אי בטלו יהירי בטלו אמגושי שמצעים את ישראל, ואי בטלו דייני בטלו גזירפטי -שופטים גויים החובטים את ישראל במקלות.

אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו.

אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו.

זכו אחישנה, לא זכו בעיתיה.

זכו יבוא "עם ענני שמיא כבר אנש" במהירות, לא זכו יבוא "עני ורוכב על חמור" בעצלות, והחמור יהיה עם ק' גוונים.

המשיח יושב בפתח של רומי (-בצד של גן עדן המכון כנגד פתח זה), והוא יושב בין עניים חולים, וכולם פותחים את כל הרטיות בפעם אחת, והוא פותח אחד אחד, כדי שאם יצטרך ללכת לא יתעכב. ורבי יהושע בן לוי ראהו וענה לו המשיח שלום, ואמר אליהו הנביא שזה ראהו שהוא ואביו מזומנים לחיי עוה"ב, ואמר לו המשיח שיבוא היום, וכונתו 'היום אם בקולו (של הקב"ה) תשמעו', וכשהיה רבי

יהושע בן לוי בפתח המערה של רשב"י ופגש שם את אליהו הנביא, שמע במערה ג' קולות שהשכינה היתה איתם.

רבי יוסי בן קיסמא אמר שבן דוד בא לכשיפול השער הזה של רומי ויבנה ויפול ויבנה ויפול, ואין מספיקים לבנותו עד שבן דוד בא, ונתן על כך אות שיהפכו מי מערת פמיים שמשם נובע הירדן לדם. ובשעת פטירתו אמר שיקברו את ארונם עמוק בקרקע, משום שאין דקל בבבל שלא יקשרו בו הפרסיים סוסיהם, ואין ארון בארץ ישראל שלא יאכלו בו סוסיהם תבן ויוציאו את הארונות מהקרקע ויעשו מהם אבוסים, שבמלחמת גוג ומגוג ילכדו הפרסיים את בבל, ומשם יבואו לארץ ישראל וילכדו.

צ"ח: חבלי משיח-

אין בן דוד בא עד שתתפשט מלכות הרשעה על ישראל ט' חודשים.

עולא ורבה ורבי יוחנן אמרו על המשיח **ייתי ולא איחמיניה**, ואף שתורה וגמ"ח מצילים מחבלו של משיח, חשש רבה שמא יגרום החטא, (ומטעם זה חשש יעקב מעשיו אע"פ שהבטיחו הקב"ה שישמרהו, ומטעם זה לא נעשו לישראל ניסים בביאה שניה בימי עזרא לעלות בעל כרחם של מלכי פרס, כמו בביאה ראשונה בימי יהושע), ורב יוסף אמר שיבוא אפילו אם יזכה רק לשבת בצל רעי חמורו. והטעם שלא רצו להיות אז זה בגלל שכתוב "כל גבר על חלציו כילודה", והיינו מי שכל גבורה שלו הקב"ה יצטער כילודה, מפני שמעביר את הנכרים מפני ישראל.

הא דכתיב "כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב וכו' ונשכו נחש", היינו כמו בזמן הזה שאדם פוגש בשדה סנטר ורועה לקצר את גבול שדהו ובעיר פוגש גובה מס המלך ובביתו רואה בניו ובנותיו מוטלים ברעב, דומה בעיניו שפגע בו ארי ודב ונשכו נחש.

עתידיים ישראל דאכלי שובע בשני משיח, ולאפוקי מרבי הלל שסובר שכבר אכלוהו בימי חזקיהו שהוא היה משיח ועליו נאמרו כל הנבואות.

לא נברא העולם אלא לדוד שעתידי לומר שירות ותשבחות, וי"א למשה שעתידי לקבל את התורה, וי"א למשיח.

שמו של משיח - י"א שילה, וי"א ינון, וי"א חנינה, וי"א מנחם בן חזקיה, וי"א חירא דבי רבי.

רב נחמן אמר שאם המשיח יהיו מאלו שחיים עכשיו הוא יהיה כגון אנא. ורב אמר כגון רבינו הקדוש שסבל תחלואים והיה חסיד גמור, ואם הוא מהמתים כגון דניאל איש חמודות שנדון ביסורים בגוב אריות וחסיד גמור היה.

עתידי הקב"ה להעמיד דוד אחר למלוך על ישראל, כגון קיסר ופלגי קיסר שדוד החדש יהיה מלך, ודוד המלך שני לו.

צ"ט. ימות המשיח - לרבי אליעזר ימות המשיח יהיו מ' שנה, ולרבי אלעזר בן עזריה ע' שנה, ולרבי ג' דורות, וי"א בשמו שס"ה שנה, ולרבי דוסא ד' מאות שנה, ולאבימי ז' אלפים שנה, ולשמואל כמו ימי העולם עד עכשיו עד ימות המשיח, ולרבי אלעזר בר יצחק כימי נח ועד עכשיו.

לרבי הלל אין משיח לישראל אלא הקב"ה בעצמו ימלוך ויגאלם לבדו, שכבר היה המשיח בימי חזקיה, ואמר רב יוסף שרי ליה מריה, שהרי זכריה בן ברכיה מתנבא אח"כ בימי בית שני על ביאת המשיח.

ימות המשיח והעוה"ב - לרבי יוחנן כל הנבואות על טובת ישראל הם על ימות המשיח, אבל לעוה"ב "עין לא ראתה אלוקים זולתך" דאין קץ לדבר. (י"מ דהיינו יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, וי"מ שזה עדין שלא ראתה אותו עין מעולם, דאדם הראשון היה בגן ולא בעדן). אבל לשמואל אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכותי בלבד.

לרבי יוחנן כל הנבואות הם לבעלי תשובה, אבל לצדיקים גמורים "עין לא ראתה אלוקים זולתך", אבל לרבי אבהו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. עוד אמר רבי יוחנן שכל הנבואות הם על

משיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל לת"ח עצמם "עין לא ראתה אלוקים זולתך".

למי אין חלק לעוה"ב-

המבזה את המועדות (-חול המועד), והמייפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמלביץ פני חבירו ברבים, אפילו יש בידו תשובה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב.

האומר אין תורה מן השמים, ואפילו אמר רק על פסוק אחד שמשוה מפי עצמו כתבו, או אמר שהכל מהשמים חוץ מדקדוק אחד או ק"ו או גזירה שוה, אין לו חלק לעוה"ב.

לימוד התורה

כי דבר ד' בזה - י"מ כנ"ל, ולר"מ זה הלומד תורה ואינו מלמדה, ולרבי נתן זה מי שאינו משיגה על המשנה -עושה אותה כמי שאינה עיקר, ולרבי נהוראי זה שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק, ולרבי ישמעאל זה העובד ע"ז.

לריב"ק **הלומד תורה ואינו חוזר** עליה, כזרע ואינו קוצר. ולרבי יהושע כל הלומד ומשכח כיוולדת שקוברת ילדיה. ור"ע אמר בכל יום זמר בכל יום סדר תלמודך אע"פ שסדור בפך כזמר, ועי"ז תהיה בעוה"ב בשמחה ושיירים, שהאדם עמל במקום זה ותורתו עומלת לו (-מחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה) במקום אחר.

צ"ט: אדם לעמל יולד, והיינו לעמל פה בתורה, שכולם עמלים, ואשרי מי שעמל בתורה.

הלומד לפרקים הרי הוא כנואף ואין הדברים נשמרים.

מנשה בן חזקיה היה **דורש הגדות של דופי**, אמר וכי לא היה למשה לכתוב אלא "ואחות לוטן תמנע", וכו'.

יצר הרע דומה בתחילה לחוט של כוביא, ולבסוף לעבות העגלה.

תמנע - כתיב "ואחות לוטן תמנע", וכתיב "אלוף לוטן אלוף תמנע", ואם היתה אחות מלך ודאי היא בת מלך, ואלוף היינו מלכות בלא כתר, ורצתה להתגיייר ולא קיבלוה, והעדיפה להיות פילגש לאליפז כדי להיות שפחה לאומה זו של בני אברהם ויצחק שהם יראי שמים מאשר להיות גבירה לאומה אחרת, ויצא ממנה עמלק, לפי שלא היה להם לרחקה מתחת כנפי השכינה, שהיה להם לגיירה.

"וילך ראובן בימי קציר חיטים" -אחרי שקצרו שמתוה לכולם להכנס לשדה, מכאן לצדיקים שאין פושטים ידיהם בגזל. "וימצא דודאים" - י"מ יברוחי, וי"מ סיגלי, וי"מ סביסקי.

כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה, וכאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה, ומגין על העולם, ומקרב את הגאולה.

כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו, וי"א כאילו עשאן לד"ת, וי"א כאילו עשה את עצמו.

כל המעשה את חבירו לדבר מצוה כאילו עשאה.

אפיקורוס ומגלה פנים בתורה אין להם חלק לעולם הבא. י"א שאפיקורוס זה המבזה ת"ח, ומגלה פנים היינו כגון מנשה בן חזקיה שהיה דורש הגדות של דופי וכו"ל. וי"א שאפיקורוס זה המבזה חבירו בפני ת"ח, ומגלה פנים היינו מבזה ת"ח. וי"א שנחלקו על מגלה פנים, ולמ"ד שמבזה חבירו בפני ת"ח היינו האומר מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו ולדידהו תנו, וי"א שהאומר כן הוא מגלה פנים, דכתיב "אם לא בריתי וכו'", וכתיב "ונשאתי לכל המקום בעבורם". וי"מ שאפיקורוס היינו שאומר לרבו הכי אמרינן התם, וי"א שזה האומר שאין תועלת ברבנן, כי לעולם לא התירו עורב ולא אסרו יונה. וי"א שזה האומר "הני רבנן" שהוא לשון זלזול, ויש לזיהר לא לומר כגון הא מגילת אסתר לא בעי מטפחת, לפי שנראה בזלזול. וי"א זה הקורא לרבו בשמו, ומחמת כך נענש גיחזי.

דברים שיהיו לעתיד לבוא

ג. עתיד הקב"ה להוציא **נחל מבית קדשי הקדשים** ועליו כל מיני מגדים, ויבכר בכל חודש, והיה פרוי ומאכל ועלהו לתרופה ("מזמנת פה של מעלה שהאלמים ידברו, וי"מ לפתוח פה של מטה שהעקרונות יפקדו, וי"מ שבעלי הפה היה להם תואר פנים).

עתיד הקב"ה להביא **אבנים טובות ומרגליות בגודל ל' על ל' אמה**, וחוקק בהם עשר על עשרים, ומעמידם בשערי ירושלים (והיינו לחלונות, אבל השערים גדולים יותר, שהרי נחלקו אם קומת האדם תהיה מאתים אמה או מאה אמה). כששמע תלמיד אחד דבר זה מרבי יוחנן לגלג על זה, לימים הפליגה ספינתו בים וראה את המלאכים מנסרים אבנים טובות ומרגליות לצורך כך, חזר ואמר לרבי יוחנן לך נאה לדרוש, כשם שאמרת כך ראיתי, אמר לו אם לא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן בו עיניו ונעשה גל של עצמות.

כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז, הקב"ה מבהיק זייוו לעוה"ב. וכל המרעיב עצמו על ד"ת בעוה"ז, הקב"ה משיבעו לעוה"ב.

עתיד הקב"ה לתת לכל צדיק מלוא עומסו, ויהיה לו מקום לקבל, דעתיד הקב"ה לתת לכל צדיק ש"י עולמות.

הנותן מלוא עומסו (-חופניו) לפני בעוה"ז, הקב"ה נותן לו מלוא עומסו של הקב"ה בעוה"ב, דבמידה שאדם מודד מודדים לו, והקב"ה נותן כח לצדיקים לקבל טובתם, כמו שנותן כח ברשעים לקבל פורענותם, דכתיב "ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר", והרי אם אדם מושיט אצבעו באור מיד הוא נכוה, ומידה טובה מרובה ממידת פורענות, דבמידה טובה כתיב "ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן האכול", ובמידת פורענות כתיב "וארובות השמים נפתחו, ודלת גדול מארובה, דארבע ארובות יש בדלת (וימא ע"ו), ומיילא אין לתמוה היאך יש באדם כח לקבל שכר כל כך, דכ"ש שלמידה טובה נותן הקב"ה כח באדם לקבלה.

ה: שיטת ר"ע שהקורא בספרים החיצוניים אין לו חלק לעוה"ב, והיינו בספרי צדוקים שכופרים בד'.

ספר בן סירא

בן סירא חי בסוף ימי בית ראשון, וי"א שהיה בנו של ירמיהו הנביא. ספרו הוא בעיקר אוסף של משלים עם לימודים שונים. בפשטות משמע מהגמרא כאן שספר בן סירא אינו בכלל הספרים החיצוניים שהקורא בהם אין לו חלק לעולם הבא. מפני שאין בו דברי כפייה, והאיסור לקרוא בו הוא מפני ביטול תורה, ודעת הרמ"ה שאסור לקרוא בו כלל.

לרב יוסף **אסור לקרוא גם בספר בן סירא** מפני שיש בו דברי הבאי ובה לידי ביטול תורה, משום שכתוב בו שמי שזקנו דק הוא חכם, ומי שזקנו עבה הוא שוטה, ומי שנושף בכוסו אינו צמא, ומי שמחפש לפתן אינו רעב, ומי שזקנו מחולק אף אחד אינו יכול לו לערמימותו, שמתוך שחושב כל הזמן מחשבות ערמה הוא תולש זקנו, (וי"ג הכרתא, שמי שינכר בזקנו שסעד, כולם לא יכולים להגיע לכוחו), ואלו דברי רוח, ולכן אין קורין בו.

אבל מה שכתוב שלא לקלף דג גילדנא כדי שלא יפסיד את העור, אלא יצלהו, הרי גם בתורה כתוב "לא תשחית את עצה", וכן רמזו בזה שלא לבעול שלא כדרכה דאין הגון לאדם לשנות את דרכו.

וכן מה שכתוב שיש לאדם פחד על בתו תמיד, כל גיל פחד אחר, הרי חכמים ג"כ אמרו אוי לו למי שבניו נקבות.

וכן מה שכתוב שהדאגה הורגת גיבורים, הרי שלמה אמר דאגה בלב איש יסיחנה (מדועתו, וי"א ישיחנה לאחרים).

וכן מה שכתוב למנוע מרבים שאין לו עסק עמהם מלהכנס לביתו, וגם אלו שאתה מתעסק עמם לא יביא את כולם תדיר לתוך ביתו, הרי גם רבי אמר שלא ירבה אדם רעים בתוך ביתו.

מילי מעלייתא שכתובים בבן סירא מותר לדורשם ברבים, כגון אשה טובה היא מתנה טובה, בחיק ירא אלוקים נתתן. אשה רעה הרי היא כצרעת, ותקנתו שיגרשנה. אשה יפה אשרי בעלה שחי כפלים -מרוב הנאה ימיו חשובים כפלים, אבל אם היא אשת איש יש להתרחק ממנה. רבים יהיו דורשי שלומך שתהא מתאהב עם הכל, אבל

סודות יש לגלות רק לאחד מאלף, ולא לאשת חיקו. אין להצטער צרת מחר, כי מי יודע מה ילד יום שמא ימות. ימי העני ולילותיו רעים, כרמו בראש ההר מפני שאין לו ממון לקנות כרם בפילה שדמיו יקרים, ועפרו שמוציא כדי לזבל הולך לכרמים אחרים ע"י הרוח, ומטיר הגגות האחרים יורד לגגו.

כתיב במשלי **כל ימי עני רעים, ומאידיך טוב לב משתה תמיד**- י"מ דקאי על בעלי תלמוד שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו, ומשנה שהיא נוחה ללמוד, וי"א אִיפְכָא דבעל תלמוד הננה מיגיעו שידע להורות איסור והתר, אבל בעל משנה אינו יודע מה הוא אומר ואינו יכול להורות. וי"מ דקאי על אשה רעה וטובה. וי"מ דקאי על איסטניס וזה שדעתו יפה, וי"מ דקאי על רחמני ואכזרי, וי"מ על מי שדעתו קצרה שדואג כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שתעיד לבוא עליו, וי"מ רגזן, ועל מי שדעתו רחבה.

ק"א: אף השבתות ימים טובים של עני רעים למרות שאין עני בישראל שאין לו בהם מעדנים, משום ששינוי וסת לאכול יותר מהרגלו תחילת חולי.

הקורא פסוק של שיר השירים כמין זמר לא בנגינת טעמי המקרא, מביא רעה לעולם שאע"פ שעיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו. וכן הקורא פסוק בבתי משתאות בלא זמנו לשחק בהם בני המשתה, מביא רעה לעולם, אבל הקוראו בזמנו כגון ביו"ט נוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מעניינו של יום מביא טובה לעולם.

בשעה שאוכלים ושותים אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה נביאים וכתובים, ואם בעלי משנה הם וכו'.

הלוחש על המכה-

הלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים וכו' אין לו חלק לעוה"ב, ואיירי ברוקק בה כדרך המלחשים לרקק קודם הלחש, לפי שאין מזכירים שם שמים על הרקיקה, (אמנם מותר ללחוש לפני הרקיקה, או להזכיר אחרי הרקיקה שם בלשון לעי"ז). לרב אסור ללחוש אף הפסוק נגע צרעת שאין בו שם שמים, אין לו חלק לעוה"ב, ולרבי חנינא אף הפסוק ויקרא אל משה אסור ללחוש, אע"פ שאין בו חולי או נגע, ואין כוונתו להתרפא אלא בזכות התורה.

מותר ללחוש לחישה על נחשים ועקרבים בשבת כדי שלא יזיקו, ואין בכך משום צידה.

אסור לשאול בשדים בשבת כדי לצמוא מה שנאבד, משום "ממצוא חפצך", ולרבי יוסי גם בחול אסור משום סכנה, שהרי רב יצחק בר יוסף רצה השד להזיקו ונעשה לו נס ונבלע בעץ ארז (ונעשה נס ונבקע העץ), ואין הלכה כרבי יוסי. שאלה ע"י שמן או ביצים מותרת, אלא שמכזבים. ולוחשים על שמן שבכלי אבל לא על שמן שביד, ולהכי מותר לסוך משמן שביד אבל לא משמן שבכלי שמא יזיקו השד.

מותר לסוך ולמשמש בבני המעיים בשבת ע"י שינוי, ואין בכך משום רפואה, דסיכה הוקשה לשתיה. י"א שיסוך ואח"כ ימשמש דבחול דרך למשמש ואח"כ לסוך, וי"א שיסוך וימשמש יחד.

מותר להעביר כלי ע"ג העין דדרך לתת כלי מתכת על העין כדי לקררה, אי נמי כמו שעושים לאדם שחש בעינו שמקיפים עינו בטבעת. ואמר רשב"ג דהיינו דווקא ככלי שמותר לטלטלו.

אם ישמעו ישראל בקול ד' "כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך", ואם לא ישמעו יחלו, ומי"מ "אני ד' רופאיך".

כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו, והיו בוכים, ואמרו טוב אתה לישראל וכו', אבל ר"ע שמח, מפני שלפני שנתייסר חשש שר"א קיבל עולמו בחייו, דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. וכן אמר ר"ע **שחביבים יסורים** מפני שמכפרים, כדמצינו במנשה שודאי לימדו אביו חזקיהו תורה ולא הועיל לו, ואילו היסורים החזירוהו למוטב.

ק"א: **שלשה באו בעלילה** בטענה שאין עליה תשובה ולא בתפילה, קין שאמר "גדול עווני מנשוא", וכי גדול עווני מחטאי של שישים רבוא שתמחל להם, ועלתה לו. עשיו שאמר "הברכה אחת לך אבי". מנשה שניסה את כל הע"ז ולבסוף לאלוקי אבותיו ואמר שאם הקב"ה לא יישיעו, לא הועיל לו יותר משאר אלוהות.

ההוגה את השם באותיותיו בגבולין או בלשון עגה -לשון לעז אפילו במקדש (ל"א דווקא בגבולין ובלשון לעז. או שעגה זה בלשון עוגה, והיינו מקום שיש בו חבורת בני אדם שמדברים דברי חול), לאבא שאול אין לו חלק לעוה"ב.

ירבעם

איתא במת"י (צ) שלשה מלכים אין להם חלק לעולם הבא, ירבעם אחאב ומנשה, רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא. ולהלן (ק"א: - ק"ד). יבוארו חטאיהם של מלכים אלו, וכן חטאיהם של מלכים נוספים.

אחיה השילוני אמר לירבעם (שכל הת"ח דומים לפניו כעשבי השדה), כי ד' קרע את המלוכה מיד שלמה, והוא ימלוך על עשרה שבטים אחרי מות שלמה, וכי אם ילך בדרך ד' מלכותו תתקיים לבניו אחריו. אחרי מות שלמה מלך בנו רחבעם, ועשרת השבטים מרדו ברחבעם והמליכו עליהם את ירבעם, ירבעם לא רצה שישראל יעלו לרגל לירושלים, ועשה עגלי זהב בידו ובבית אל, והעמיד כהנים לא משבט לוי, ועשה חג בט"ו חשוון, והחטיא בזה את ישראל, וסירב לחזור בתשובה.

נקרא ירבעם לפי שריבע עם והשפילים, וי"מ לפי שעשה מריבה בעם, וי"מ לפי שעשה מריבה בין ישראל לקב"ה. **ואביו נקרא נבט-** שניבט וראה שיוצאת אש מאמתו וחשב שהוא ימלוך ולכן נעשה יועץ לאבשלום כדי שתעבור המלוכה מדוד לאבשלום ויתגלגל הדבר שתעבור אליו, ובאמת רק בנו מלך, (וכן אחיותפל ראה שזרחה צרעת על אמתו וחשב שהוא ימלוך, ובאמת שלמה שיצא מבט שבע בתו מלך. וכן איצטגניני פרעה טעו שראו שמושיע ישראל ילקה במים, וגזרו שיורקו את הבנים ליאור, ובאמת לקה על עסקי מי מריבה שבעון שאמר שמעו נא המורים לא נכנס לארץ ישראל). ונבט הוא שבע בן בכרי, והוא מיכה שנתמכך בבנין במצרים במקום לבניה, ואמר משה לקב"ה אתה הרעות, אמר לו הקב"ה קוצים הם מכלים ואם תרצה תנסה ותוציא אחד מהם, הלך והוציא את מיכה.

ירבעם אין לו חלק לעוה"ב.

ירבעם זכה למלכות מפני שהוכיח את שלמה ואמר לו דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ויכנסו ביריחו, ואתה גדרת אותם כדי לתת ממון לבת פרעה (ע"י גבית המס. ל"א שעשה שכולם יעברו באחד מהשערים ששם עשה מגדל לבת פרעה כדי שכולם יכבדו ויעבדו אותה. ל"א שהיה רגיל לנעול דלתות העירה והמפתחות היו בידו והיה קם בשלש שעות כדרך מלך וישראל המתינו עד שייקום), ונענש לפי שהוכיחו ברבים לביישו.

גסות הרוח טרדתו מן העולם, שאמר שכיון שרק למלכי בית דוד מותר לשבת בעזרה, אם יראו ישראל שרחבעם יושב והוא עומד, יחשבו שהוא עבד, ואם ישב יהרגוהו כמורד במלכות, והושיב רשע אצל כל צדיק וחתמו שיעשו כל מה שהמלך יאמר, ואף אחיה השילוני חתם מפני שחשב שהוא בא לנסותם, ועשה ירבעם ב' עגלי זהב, ואמר אלה אלוהיך ישראל, ונתן אחד בידו ואחד בנפתלי. אמר הקב"ה הם החמירו יותר משלי, שאני אמרתי כל מי שאינו עולה לרגל עובר בעשה, והם אמרו שכל העולה לרגל ידקר בחרב.

ק"ב: **על יהוא נאמר "אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבב"**, ומי"מ "לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל" מפני שאמר "אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה" וברית כרותה לשפתים. ולרבא טעה מפני שראה את חותמו של אחיה השילוני.

יש עת מזומנת לפורענות כמו "בעת ההיא יצא ירבעם" ושם נחלקה מלכות ישראל, "בעת פקודתם יאבדו", ו"יהי בעת ההיא וירד יהודה" שבאותו זמן נתייבה תמור שריפה ומתו שני בניו. ו"ביום פקדי ופקדתי" -ט' באב היינו שהוא יום מזומן לפורענות שבו חזרו המרגלים ובו נחרב הבית הראשון והבית השני. (וי"בעת רצון עניתין" היינו עת מזומנת לטובה. ושכם הוא מקום מזומן לפורענות, ששם עינו את דינה, ומכרו את יוסף (ודותן זה כפר הסמוך לשכם ונקרא על שם שכם, אי נמי כמדדשו ששם דנו את יוסף להריגה, ונחלקה מלכות בית דוד).

ירבעם הוציא עצמו מפתקה של ירושלים שלא לחזור בה לעולם ולא ליטול חלק בעבודה.

תורתו של ירבעם לא היה בה כל דופי, וכל הת"ח דומים לפניו (ולפני אחיה השילוני) כעשבי השדה, וי"א שכל טעמי תורה מגולים להם כשדה.

כל הנהגה מהעוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל לקב"ה ולכנסת ישראל, והוא חבר לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים.

עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד (ואמר משה לקב"ה שבגלל שהרבה להם זהב עשו להם אלוהי זהב, דאין ארי נוהם אלא מתוך קופה של תבן), ומירבעם היו יונקים משניים ושלושה עגלים.

אין פורענות שאין בה מעט מחטא העגל, שנא' 'וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם'', ובחורבן ביהמ"ק התקיים פסוק זה.

הקב"ה תפש את ירבעם בבגדו, **ואמר לו חזור בך** ואני ואתה ובן ישי נטייל יחדיו בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי לא בעינא.

רבי אבהו דרש על ג' המלכים שאין להם חלק לעוה"ב ונחלש והפסיק לדרוש, וכשהתחזק חזר לדרוש, ואמר שכמו שהם לא חזרו מדרכם הרעה, כך הוא לא מפסיק לדרוש.

ק"ב: רב אשי כשדרש עליהם אמר נפתח בחברין שהיו ת"ח כמותינו ואין להם חלק לעולם הבא, בא אליו מנשה בחלום ושאלו מהיכן לבצוע את פרוסת המוציא ולא ידע, אמר לו מנשה שחוחכים מהיכן דקרים בישוליה מהיכן שהפת מתחילה להאפות (וי"מ קרים מלשון ששם נקרמים פניה של הפת), והיינו מהחלק החצוני של הפת ולא מהחלק הפנימי שהוא רך, וי"מ ממקום שהלחם אפוי יפה, ואמר לו שאם הוא היה בניסיון היה מגביה שולי גלימתו כדי להקל עליו לרוץ ורץ לעבוד ע"ז מפני יצר של ע"ז שהיה שולט, ולמחר כשדרש אמר נפתח ברבוותא.

אחאב

אחאב היה המלך השביעי ממלכי ישראל, והוא מלך בימי מלכות אסא ויהושפט מלכי יהודה. אחאב עשה הרע בעיני ד' יותר מכל המלכים לפניו, והיה אדוק מאד בעבודה זרה. ולהלן יבוארו מעשי אחאב, ועוד ממועשי מלכי ישראל, ויבואר למי אין חלק לעולם הבא.

אחאב אין לו חלק לעולם הבא.

אחאב- אח רע לשמים, ואב לעבודת כוכבים שהיה אוהבה ביותר.

קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם, והפסוק תלה בירבעם מפני שהיה תחילה לקלקלה במלכים.

לא היה תלם בארץ ישראל שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו.

עמרי אבי אחאב זכה למלכות מפני שהוסיף כרך לארץ ישראל.

אחאב זכה למלכות כ"ב שנה, מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות, והיינו שלא הסכים לשלוח לבן הדד את "מחמד עיננו" והיינו ס"ת, דהא דכתיב "ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם לא תאבה לו", ואם זה היה ע"ז הרי לא כל העם עבדו ע"ז, שהרי היו שבעת אלפים שלא כרעו לבעל ולא נשקו לו.

לרב נחמן אחאב היה שקול, ולרב יוסף היה רשע, אלא שכיפרו לו מחצה מתוך שהיה ותן בממונו והנהגה ת"ח מנכסיו.

רוחו של נבות הזירעאלי רצתה להביא למיתתו של אחאב, והזיק בזה לעצמו, שאמר לו הקב"ה צא ממחיצתי, שכן כתיב "דובר שקרים לא יכון לנגד עיני", שהנפרע מחביירו מחמת קנאתו הוא מחריב את הבית שלו עצמו.

אחאב כתב על דלתות שומרון, אחאב כפר באלוקי ישראל, לפיכך אין לו חלק באלוקי ישראל.

אחזיהו היה מוחק אזכרות וכותב שמות ע"ז תחתיהם.

מנשה-

נקרא מנשה מפני שנשה י'ה, וי"מ שהנשי (-השכיח) את ישראל מאביהם שבשמים.

ק"ג: **אם מנשה עשה תשובה** - לת"ק אין למנשה חלק לעוה"ב. ולרבי יהודה יש לו חלק לעוה"ב, מפני שעשה

תשובה, שכ"ב שנים חטא, ול"ג עשה תשובה, והקב"ה עשה כמין מחתרת ברקיע לקבלו בתשובה מפני מידת הדין, וכל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב, מרפה ידיהם של בעלי תשובה.

ביקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בגלל היוקים, ונתקררה דעתו בגלל אנשי דורו שהיו צדיקים, דעדיין לא גלו החרש והמסגר, וכן ביקש להחזיר את העולם לתוהו ובוהו בגלל דורו של צדקיה שהיו רשעים, שכבר גלו הצדיקים, נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו, והא דכתיב על צדקיה ויעש הרע בעיני ד', היינו מפני שהיה בידו למחות ולא מחה.

אחז עבד ע"ז כשנתנו ד' ביד מלכי דמשק, ואמצייה השתחוה לע"ז כשעזרו הקב"ה, והיינו דאמרי אינשי שאוי לו לאדם שאינו מבדיל בין טוב לרע בין כשמראים לו פנים שוחקות ובין כשגורמים לו לבכות.

במקום שהסנהדרין היו מחתכים הלכות, שם ישבו שרי מלך בבל, והיינו דאמרי אינשי שהרועה תולה את כדו באותו מקום שבעה"ב תולה כלי זיינו.

על שדה איש עצל עברתי (זה אחז שחתם את התורה וביטל את העבודה, וכדלקמן), ועל כרם אדם חסר לב (זה מנשה שקידר אזכרות והרס את המזבח) והנה עלה כלו קמשונים (זה אמון שהעלה שממית ע"ג המזבח, וכדלקמן), כסו פניו חרלים (זה יהויקים שכסה פניו מאורו של הקב"ה ואמר כלום צריכים אנו אלא לאורו יטול אורו), גדר אבניו נהרסה (זה צדקיהו שהיה צדיק ונחרב בית המקדש בימיו).

ד' כתות אין מקבלות פני שכינה, כת ליצים, כת שקרנים, כת חנפים, וכת מספרי לשון הרע.

לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך וגו' - י"מ שלא ישלוט בך יצר הרע, ולא תמצא את אשתך ספק נדה כשתבוא מהדרך שזה קשה יותר מודאי נדה, שהוא מיצר ויצרו תוקפו ואומר טהורה היא ועל חינם אני מונע. וי"מ שלא יבהוך חלומות והרהורים רעים, ולא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים. וזו ברכת דוד אביו לשלמה בנו, שכן דרך האב לברך בדברים האלו בספק נדה, וביצר הרע, ובהרהורים רעים, ובבנים ותלמידים שלא יקדיחו תבשילם ברבים, אבל אשה מתוך רכות ליבה מתפללת על בנה שינצל מאבן נגף ומרוחין ושדין, ועוד דמפשטות הפסוק משמע שזה שני עניינים שונים. וי"כי מלאכי יצוה לך" וגו' זה ברכת אמון, וי"כי בי חשק וכו' " זה ברכת שמים.

ק"ג: כיון שנעשה אדם רש מלמטה שיש לו שונאים ואין רוח הבריות נוחה הימנו, בידוע שנעשה רש ששונאים אותו מלמעלה, ולכן ע' של רשעים נכתבה תלויה כאילו כתיב רשים, שני מיני רשות, ומי"מ נכתבה משום כבודו של דוד, דכלל זה אינו נוהג בצדיקים, ודוד היו לו הרבה שונאים, וי"א מפני כבודו של נחמיה בן חכליה שהרבה נכרים שנאוהו מפני שבנה את בית המקדש, ל"א היו לו הרבה קנאים מישראל.

מלכי ישראל שעשו הרע בעיני ד'

אחאב היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים כנגד שנות מלכותו שכל שנה היה דורשו מפלפולו באופן חדש, ואחאב פ"ה פנים, וירבעם ק"ג.

לר"מ אף לאבשלום אין חלק לעוה"ב, וי"א בשמו שאחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהם "ויעש הרע בעיני ד' " לא חיים ולא נדונים.

וגם דם נקי שפך מנשה- י"מ שהרג את ישעיה, שנשמה של צדיק שקולה כנגד כל העולם. וי"א שעשה צלם משאוי אלף בני אדם, וכל יום ויום היה הורג את כולם שהיו נבקעים מכובד המשאוי.

בתחילה עשה פסל עם פרצוף אחד ולבסוף עשה אותה דמות עם ד' פרצופים, כדי שתראה שכינה מכל צד שתכנס להיכל ותכעוס, ואחז העמידו בעליה, ומנשה העמידו בהיכל, ואמון הכניסו לקודש הקדשים.

אחז ביטל את העבודה וחתם את התורה, מנשה מחק אזכרות והרס את המזבח ובא על אחותו, אמון שרף את התורה והעלה שממית (קורי עכביש, שנעשו בגלל שביטל את העבודה מכל וכל) ע"ג המזבח, ובא על אמו (ואמר שאין לו

הגאה ועושה כך כדי להכעיס את בוראו, שאינו צריכים לאורו כיון שהיה להם זהב פרווים, וכסף וזהב אינו שלו לפי שכבר נתנו לנו), אחז התיר את הערוה.

יהויקים חקק שם עבודת כוכבים על אמתו מתוך שהיה אדוק בה, וי"א שחקק שם שמים משום בזיון. והגמרא שואלת למה לא מנאוהו עם המלכים שאין להם חלק לעולם הבא.

לא מנו את מיכה יחד עם אלו שאין להם חלק לעוה"ב, מפני שפיתו מצויה לעוברי דרכים שהיו כל העולם מתארחים אצלו.

עשן המערכה היה מתערב עם עשן פסל מיכה, שכשכתב משה את השם והשליכו לנילוס כדי להעלות ארונו של יוסף, בא מיכה ונטלו בהחבא, ועם זה הוא עשה את הפסל. ל"א מיכה עשה פסל והביאו עימו כשעברו את הים. ולא נתן הקב"ה למלאכים לדוחפו, ואנשי פילגש בגבעה נענשו על שמיוחו על כבודם ולא על כבוד ד'.

ק"ד: גדולה לגימה האכלת אורחים-

שמרחת קרובים- עמון ומואב הורחקו מלבוא בקהל משום שלא קידמו את ישראל בלחם ובמים. והם קרובים, שבאו מלוט אחי אברהם. ל"א אינם נחשבים קרובים ממש, שהרי מדין הם מבני אברהם וקטורה והם יותר קרובים מעמון ומואב, אלא הכונה שעמון ומואב היו שכנים קרובים לארץ ישראל.

מקרבת רחוקים- יתרו זכה שבני בניו ישבו בלשכת הגזית בזכות "קראן לו ויאכל לחם".

גורמת לקב"ה להעלמת עין מהרשעים שלא להביט ברשעם ולהענישם, כאילו אינו רואה במועשיהם, כמיכה שהיתה פתו מצויה לעוברי דרכים.

גורמת להשרות שכינה על נביאי הבעל, כדמצינו בחבירו של עידו הנביא שעידו נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שירבעם העמיד בו צלמים, והקב"ה אמר לעידו לא לשוב לבית אל, ונביא שקר הטעהו והשיבו לבית אל והאכילו, ובזכות שהאכילו שרתה עליו שכינה.

ושגגתה עולה זדון, שאם היה יהונתן מלווה לדוד ב' ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים שדוד הוצרך לשאול מהם לחם, ולא נטרד דואג האדומי שהלשין עליהם, ולא נהרג שאול וג' בניו על אותו עוון, ואף יהונתן שהיה שוגג נענש.

מלכים שאין להם חלק לעוה"ב-

לא מנו את אחז בין המלכים שאין להם חלק לעוה"ב, י"א מפני שמוטל בין יותם אביו לחזקיהו בנו שהיו צדיקים, וי"א מפני שהיה לו בושת פנים מישיעיה (י"א שכבש פניו, וי"א שהניח סל של כובסים על ראשו והניחו הפוך כדי שלא יכירו ישעיה, שהיה מתבייש ממנו), וי"א משום כבודו של חזקיהו.

לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו בנו, אבל את מנשה מנו מפני שבן מזכה את אביו אבל אבא לא מזכה את בנו, (אברהם לא מציל את ישמעאל, ויצחק לא מציל את עשיו).

לא מנו את יהויקים מפני שכתוב על גולגלתו זאת ועוד אחרת, שלא ניתנה גולגלתו לקבורה, וזקינו של רבי פרידא לא הצליח לקבורה והבין שהיא של יהויקים, וכרכה בשיראי ונתנה בביתו, ואשתו חשבה שהיא של אשתו הראשונה ושרפה אותה ונתכפר ע"ז.

חזקיה אמר "הטוב בעיניך עשיתי", ובגלל זה אמר "מה אות" ששאל אות מהקב"ה, שעבירה גוררת עבירה, וגרם שנכרים ששלח מרודך בלאדן ספרים על ידם יאכלו על שלחנו ושמש עליהם (והראם את בית נכתה, י"מ שאשתו השקתה אותם, וי"א בית גנזיו, וי"א כלי זין השוברים כלי זין), וזה גרם גלות לבניו.

איכה

לאחר שביארה הגמרא את החטאים שגרמו לחורבן בית ראשון, מנבאת הגמרא כמה פסוקים במגילת איכה המדברים על החורבן.

ישראל לקו באיכה מפני שעברו על ל"ו כריתות שבתורה. ולקו בא' ב' מפני שעברו על התורה שניתנה בא' ב'.

ישבה בדד- במקום "וישכון ישראל בטח בדד" וגו', יהיה בדד מושבם.

העיר רבתי עם – ע"י שהיו משיאים קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהיה להם בנים הרבה, ולא איירי בקטנים ממש.

היתה כאלמנה, אבל לא ממש, אלא כאשר שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור.

ק"ד: רבתי בגוים שרתי במדינות– שבכל מקום היו נעשים שרים לאדוניהם, וכמעשה שהיה ששניים נשבו וידעו ע"י סימנים שלפניהם גמל סומא בעין אחת מפני שהוא אוכל רק מצד אחד, ושיש בנאד אחד שעליו שמן ובשני יין, מפני שהשמן אינו שוקע באדמה והיין שוקע, ושמנהיגים אותו נכרי וישראל מפני שהנכרי נפנה בדרך והישראל בצדדים משום צניעות, וכשמצא שהם צדקו בדבריהם נשקם על ראשם והביאם לביתו ועשה להם סעודה גדולה, ורקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחמתו ובכל מקום שהם הולכים נעשים שרים לאדוניהם, ושחררם.

בכה תבכה– על מקדש ראשון ושני. **בלילה**– על שבכו בלילה בחטא המרגלים בחינם, וי"א משום שהבוכה בלילה קולו נשמע מפני שביום גלגל של חמה מנסר ברקיע, ובכל זאת קולה לא נשמע, וי"א שבלילה כוכבים ומזלות בוכים כנגדו מפני שנכמרו רחמיהם עליו, וי"א שבלילה מתוך שנשמע קולו מרחמים עליו וכל השומעו בוכה כנגדו.

ודמעתה על לחיה– כאשר שבוכה על בעל נעוריה.

היו צריה לראש– שכל המיצר לישראל נעשה ראש, ורבי יוחנן אמר שכל המציק לישראל אינו עיף.

לא אליכם כל עוברי דרך– מכאן לקובלנה מן התורה שהמספר על צרותיו צריך לומר לא תבוא לך כמו שבאה אלי, כדי שהדברים לא יזיקו לשומע והמקפיד על כך אין בו משום נחוש. ל"א שכשיש לאדם צרה ידיענה לרבים. ל"א כאדם האומר לחבירו לא כנגדך אני אומר.

ויגדל עון בת ימי מחטאת סדום, וכי משוא פנים יש בדבר ולמה לא נענשו להפחם בסדום, (וי"מ שלא נענשו ע"י הקב"ה בעצמו כמו סדום אלא ע"י שליח), מידה יתירה היתה בירושלים מעלה מיוחדת, דכתיב "ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן", שכשהיתה אשה מבשלת את בנה היתה מזמינה את חברתה לאכול עימה, ואילו בסדום כתיב "יד עני ואביון לא החזיקה". ל"א מידה יתירה היינו פורענות יתירה, והיינו העניות, שזה לא היה בסדום.

סילה כל אבירי– סילה מלשון מסילה שנספלו כל האבירים.

הקדים פ' לע' ברוב הא' ב' שבאיכה, מפני שאמרו המרגלים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם.

אוכלי עמי אכלו לחם– שכל האוכל מלחמם של ישראל טועם טעם לחם שאומות העולם גדלו מישראל ונהנו מזה. ד' לא קראו- י"א שהכונה לדיינים שישראל היו לחם למאכל האויבים בגלל הדיינים שמטים משפט, וי"א שהכונה למלמדי תינוקות שעושים מלאכתם רמיה.

שלמה– אנשי כנסת הגדולה מנו למי אין חלק לעוה"ב, ורצו למנות עוד אחד שלמה, ולא השגיחו בדמות דיוקנו של אביו שנשטחה בפניהם שלא ימנאוהו, ולא באש שליחכה בספסליהם, ולא בבת קול שאמרה שהוא הקדים בנית בית ד' לביתו ובנאו בשבע שנים ואת ביתו ביי"ג שנים, יצאה בת קול ואמרה "המעמך ישלמנה כי מאסת בי אתה תבחר ולא אני" וכי אתם משלמים עונש לאדם ובוחרים למי אין חלק לעוה"ב, הלא בי תלוי הדבר.

י"א שגם אחאב מנשה ירבעם אחיתופל גיחזי ודואג באים לעוה"ב, ודרשו זאת מהפסוק "לי גלעד ולי מנשה" וגו'–עלי לסבול עוונם כדי שהם יזכו.

ק"ה. מדוע שובבה העם הזה ירושלים **משובה ניצחת**– היינו תשובה ניצחת, לרב היינו שכשטען הנביא שאבותיהם שחטאו מתו, אמרו לו שגם הנביאים שלא חטאו מתו, וחזרו והודו לדברי הנביא. ולשמואל היינו שטענו שאין לקב"ה עליהם כלום כמו אשה גרושה או עבד מכור, ואמר הקב"ה שיאמר לה שאין להם גט, ואינם מכורים אלא בעוונותיהם שולחו ונמכרו, וכיון שגם נבוכדנצאר הוא עבד של הקב"ה ממילא הם של הקב"ה. ולרבה בר בר חנה טענו שאינם יכולים לחזור בתשובה בגלל היצר הרע, וענה להם יסרו יצרכם, אמרו לו ד' יורנו.

רב נחמן אמר הלואי והקב"ה יכעס עלינו וימלוך עלינו בעל כרחינו.

בלעם

לאחר שביארה הגמרא את דברי המשנה (צ) על ג' המלכים שאין להם חלק לעולם הבא, עוברת הגמרא לבאר את דברי המשנה על ארבעת ההדיוטות שאין להם חלק לעולם הבא, שהם בלעם ודואג אחיתופל וגיחזי, ומבארת בתחילה את מעשיו של בלעם, ומה היה כשבא לקלל את ישראל, ואת העצה שנתן להכשיל את ישראל בזימה.

נקרא בלעם משום **בלא עם** שאין לו חלק עם עם, וי"מ שבלה עם –שע"י העצה שנתן לבלק נפלו כ"ד אלפים מישראל. בן בעור שבא על בעיר (א-תנוו), ובעור הוא כושן רשעתיים שהשתעבד בישראל לאחר מות יהושע, והוא לבן הארמי, ונמצא שעשה ב' רשעיות לישראל. בעור היה בנו של בלעם בנביאות.

בלעם אין לו חלק לעוה"ב, ומשמע שלשאר הגויים יהיה, וכשיטת רבי יהושע שרק הרשעים שביניהם אין להם חלק לעוה"ב, אבל לרבי אליעזר לכולם אין חלק לעוה"ב.

בלעם נתן סימן לעצמו אם יש לו חלק לעולם הבא, אם "תמות נפשי מות ישרים" –מיתה רגילה, אז "תהי אחריתי כהוהו", ואם לאו אלא יהרג "הנני הולך לעמ"י לגיהנום.

מואב ומדין לא היה להם שלום מעולם, והשלימו כדי לנצח את ישראל.

כשבלעם אמר שישראל את ד' אם ללכת, הלכו זקני מדין, דכלום יש אב ששונא את בנו, ובסוף אמר לו הקב"ה ללכת, דחוצפה מועילה אפי' כלפי שמיא. חוצפה היא מלכות בלי כתר – שררה גדולה שאינה חסירה אלא כתר מלכות.

בלעם היה חיגר ברגל אחת, (ושמשון בשתי רגליו), וסומא באחת מעיניו, וקוסם באמתו, וי"א שבא על אתונו.

ק"ה: וידע דעת עליון– השתא דעת בהמתו לא ידע מה לענות לה (כשאמרה לשרי מואב שהוא רוכב עליה תמיד ועושה בה מעשה אישות), דעת עליון ידע, אלא שהיה יודע לכוון את השעה שהקב"ה כועס, והקב"ה עשה צדקה עם ישראל שלא כעס כל אותו הזמן, דאל"כ לא היה נשאר שריד ופליט. (הקב"ה זועם רגע בכל יום, בשלש שעות הראשונות שאז זה זמן קימה, מפני שהמלכים מניחים כתריהם על ראשיהם ומשתחווים לחמה, ויש לכך סימן שכרובלת התרנגול נהית לבנה, ורבי יהושע בן לוי רצה לקלל באותה שעה מין שהיה מצעררו הרבה, ולא הצליח לכוון אותה שעה, ואמר שרואים מזה שאין ראוי לקלל בשעה זו אפי' מין).

אברהם השכים בבוקר לעקידה מפני שאהבה מקלקלת את השורה, ובלעם חבש את אתונו מפני ששנאה מקלקלת את השורה.

לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אפי' שלא לשמה, **שמתוך דשלא לשמה בא לשמה**, שבשכר מ"ב קרבנות שהקריב בלק (ז' פרים וז' אילים ג' פעמים), יצאה ממנו רות שהיתה בתו של געלון בן בנו של בלק.

מה שאמרו לדוד שכסא שלמה יגדל מכסאו, י"מ דהיינו מעין כסאו ולא גדול ממש, וכמו שמה שכתוב על יעל "מנשים באוהל תבורך", שאין הכונה יותר מד' האמהות, אלא מעין. ולרבי יוסי בר חוני הכונה כפשוטו, דבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, בנו כדמצינו בשלמה, ותלמידו כדכתיב שבירך אליהו את אלישע "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי", או מדכתיב "ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו" שסמך שתי ידיו אף שהקב"ה אמר "וסמכת את ירך עליו".

וישם ד' דבר בפי בלעם– י"א שמסרו הקב"ה למלאך, וי"א שנתן בפיו חכה, שלא יוכל לקלל.

מברכותיו של בלעם אתה למד מה היה בליבו לקלל ולא נתן לו הקב"ה, שרצה שלא יהיו בתי כנסיות ומדרשות, ושלא תשרה שכניה, ושלא תהיה מלכותם נמשכת, ושלא יהיה להם זיתים וכרמים, ושלא יהיה ריחם נודף ממצוות, ושלא יהיו להם מלכים בעלי קומה, ושלא יהיה להם מלך בן מלך, ושלא ישלטו באומות, ושלא תהיה מלכותם עזה ואיומה. וכולם חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלא יפקסו מישראל לעולם.

הקללה שקילל אחיה השילוני את ישראל ("והכה ד' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים"), טובה יותר מהקללה של בלעם ("כארזים". שהקנה עומד במקום מים, וגזעו מחליף לאחר שנגץץ, ושרשיו מרובים, ואין כל הרוחות שבעולם מזיזות אותו ממקומו, והוא הולך ובא עמהם, וכשנסתיימו הרוחות חוזר למקומו, והקנה זכה שנטולים ממנו קולמוס לכתוב ספר תורה ונביאים וכתובים, משא"כ ארז).

ק"ו. בלעם איוב ויתרו היו באותה עצה –"כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", בלעם שיעץ נהרג, איוב ששתק נדון ביסורים, יתרו שברח זכו בני בניו לשבת בלשכת הגזית. אוי לה לאומה שתימצא מעלה על דעתה לעכב בשעה שהקב"ה פודה את ישראל.

עד אשור ירגו ישראל את כולם, ומאשור ואילך ישתעבדו בהם.

בלעם נתן עצה להכשיל את ישראל בזימה, ע"י שיתנו זקנה מבחוץ, וילדה זונה מבפנים וכו', דכתיב "הנה הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם", והכשילום גם בע"ז.

בשיטים– לר"א כך שמה, ולרבי יהושע ע"ש שנתעסקו בדברי שטות. (וכן רפידים לר"א כך שמה, ולרבי יהודה שריפו עצמם מדברי תורה לכן בא עליהם עמלק).

ותקראן לעם– י"מ שהיו ערומות, וי"א שגרמו לכולם קרי.

כל וישב שבמקרא הוא לשון צער.

בלעם הלך למדין ליטול שכר מבלק ומזקני מדין על כ"ד אלף מישראל שגרם למיתתם בעצתו, ואז הוא נפל בחרב, וקייומו בו ד' מיתות ב"ד, שתלאוהו (חנק) והציטו אש תחתיו וחתכו ראשו (הרג) ונפל (סקילה) לתוך האש (–שריפה).

בלעם היה נביא, וכשרצה לקלל ניטלה ממנו נבואה ונעשה קוסם.

ק"ו: לרבי חנינא בלעם היה בן שלושים ושלש, ולית ליה דר' סימאי דאמר לעיל שהוא היה בעצת פרעה להשליך ליאור את הבן הילוד, דלר' סימאי חי הרבה יותר.

אין להרבות בגנותם של אותם שאין להם חלק לעוה"ב, חוץ מבלעם.

דואג ואחיתופל

לאחר שדנה הגמרא בענין בלעם, עוברת הגמרא לדון בעניינו של דואג ואחיתופל, שהם מההדיוטות דאיתא במתני' שאין להם חלק לעולם הבא.

כאשר דוד ברח משאול הוא עבר דרך נוב עיר הכהנים וביקש אוכל, אחימלך הכהן הגדול (שלא ידע ששאול רוצה להרוג את דוד) סייע לדוד לשאול באורים ותומים, ונתן לו אוכל ואת חרבו של גלית, ודוד הלך לדרכו. דואג האדומי מעבדי שאול ראה זאת ואמר לשאול שהכהנים מרדו בו (ולא קיבל את דבריהם שלא ידעו שהוא בורח. וכן דואג לא קיבל את הכרעת הסנהדראות שכל אדם שהציבור צריך לו רשאי לשאול באורים ותומים, ילקוט שמעוני, שמואל), ובעקבות כך ציווה שאול להרוג את כל הכהנים יושבי נוב. חטאו של דואג היה גם בלשון הרע שסיפר לשאול, וגם חטא בהריגת הכהנים למרות שידע שהם לא אשמים, ואין לו חלק לעולם הבא.

דואג אין לו חלק לעוה"ב.

בתחילה נקרא דואג שדאג הקב"ה שמה יצא לתרבות רעה, וכשיצא נקרא דוייג, וי שיצא זה.

תורתו של דואג–

הקב"ה אמר לדואג וכי לא גבור בתורה אתה, מה תתהלל ברעה, לא חסד א–ל נטוי עליך כל היום. עוד אמר לו מה לך לספר חוקי, מה יש לך לדרוש בפרשת מרצחים ומספרי לשון הרע.

תורתו של דואג אינה אלא משפה ולחוץ.

בתחילה פחדו שמא ילמדו ממעשיו, ולבסוף שמחו שמת בחצי ימיו ושב גמולו בראשו.

דוד אמר לקב"ה שלא יהיה לדואג חלק לעוה"ב, ולא יאמרו ד"ת משמו, ולא יהיו לו בנים ת"ח.

דואג היה סופר כל אותיות שבתורה שהיה בקי בחסרות ויתרות, והיה שוקל כל קל וחומר שבתורה, ודואג ואחיתופל הסתפקו ד' מאות ספיקות במגדל הפורח באויר (י"מ למה ראש הלי' כפוף, וי"מ בדין טומאת שידה תיבה

ומגדל הפורחים באויר ונכנסו לארץ העמים, וי"מ לעשות כישוף ולהעמיד מגדל באויר, וי"מ בדין טומאת כלים הנמצאים בתוך מגדל העומד באויר ויש טומאה בתוכו), ולא פשטו אפילו ספק אחד, אמנם רבא אמר שאין בזה רבותא, דרחמנא ליבא בעי, וכדמצניו שאע"פ שבדורו היו בקיאים יותר מדורו של רב יהודה, (שכשהגיעו בדורו של רב יהודה בעוקצין לאשה הכובשת ירק בקדירה (בחומץ או בציר, שאם נגעה טומאה בשורשים העלים טהורים, שמאחר שכבשם אין מניחים את העוקץ אלא למראה, ולכן הוא לא יד לעלים. ולא מצניו זה בעוקצין), וי"א לדין זיתים שכבשם בטרפיהם (בעלים שלהם) שהם טהורים שהעלים לא נעשים יד להכניס לזיתים טומאה, אמר רב יהודה שהוא רואה כאן הויות אביי ורבא ולא הבין למה הם טהורים, ואצל רבא היו י"ג מתיבתות שלמדו עוקצין וידעו אותה יפה), מ"מ תפילתו של רב יהודה היתה מתקבלת יותר.

לא מת דואג עד ששכח תלמודו, וי"א עד שנצטרע.

ג' מלאכי חבלה נזדמנו לדואג, אחד ששיכח תלמודו, ואחד ששרף נשמתו, ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ומדרשות.

דואג ואחיתופל-

י"א שדואג ואחיתופל לא הוו סברי שמעתתא לפרש ההלכה כתקנה בטעמה, וי"א דהוו סברי שמעתתא, אלא דלא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא, דכתיב "סוד ד' ליראיו", ולכן לא זכו שתיקבע הלכה כמותם.

לרבי יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה (דואג חי בזמן שאול ואחיתופל בזמן דוד), ולא חצו ימיהם (דואג ל"ג ואחיתופל ל"ד). בתחילה קרא דוד לאחיתופל רבו, ולבסוף חבירו, ולבסוף תלמידו.

דוד ובת שבע

לאחר מעשה דוד ובת שבע אמר לו נתן הנביא בשם ד' "הנני מקים עליך רעה מביאתך", והכונה בזה למירידת אבשלום, ואחיתופל (שהוזכר בגמרא לעיל, והיה סבא של בת שבע כמבואר לעיל ס"ט): סייע לאבשלום למרוד בדוד. ולהלן יובאו דברי חז"ל בענין מעשה דוד ובת שבע.

ק"י: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון, שהרי דוד הביא עצמו לידי נסיון ונכשל. והיינו ששאל דוד למה לא מזכירים אלוקי דוד, ואמרו לו הקב"ה שהאבות עמדו לפניו בנסיון, וביקש דוד שינסהו, והודיעו הקב"ה שינסהו בדבר ערוה, והפך דוד משכבו של לילה למשכב של יום כדי שלא יהרהר באשה כל היום, (ונתעלם ממנו שהאבר אם משביעו רעב ואם מרעיבו שבע), וראה את בת שבע אשת אוריה מעל הגג, כאשר השטן שנדמיה לציפור גרם לשבירת החבית שתחתיה חפפה בת שבע ראשה, ושכב עימה כשהיא טהורה, ודוד התחרט על שביקש להעמידו בנסיון, וביקש מהקב"ה למחול לו על אותו עוון, כדי שלא יאמרו שהמלך נכשל ע"י ציפור.

דוד אמר לקב"ה גלוי וידוע לפניך שהייתי יכול לכפות את יצרי, ולא עשיתי כך כדי שלא יאמרו שהעבד ניצח את אדונו.

ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית, אלא שבאה אליו במכאוב ולפני זמנה.

היו מביישים את דוד ושואלים אותו מהי מיתתו של הבא על אשת איש, ואמר להם דוד שמייתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב, אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.

אפי" בשעת חליו קיים דוד י"ח עונות לי"ח נשיו, כדי שלא לעגנו.

דוד רצה לעבוד ע"ז כדי שלא יתחלל שם שמים כשהרגנו בנו ויבואו להתרעל על מידותיו של הקב"ה, אמר לו חושי הארכי מדוע נשאת אשת יפת תואר מעכה אמו של אבשלום, שזה הסיבה שהקב"ה מעמיד את בנו להורגו, שאע"פ שהתורה התיירה, מ"מ סמוך להתר כתובה פרשת בן סורר ומורה, לומר שכל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה.

הקב"ה נענה לדוד למחול לו על השגגות, על הנסתרות, ועל הזדונות, (וביקש ונענה על כל דבר בפני עצמו, כסוחר כותי שמוכר סחורתו מעט מעט בדמים מועטים),

והביטחו שלא יעסקו בו חכמים, אבל לא הסכים למחוק את הפרשה, דאפי" י' של שרי המתינה עד שנתווספה לשמו של יהושע.

כפרת העוון - דוד קיבל על עצמו יסורים כדי לכפר על העוון, ונצטרע ו' חודשים ונסתלקה ממנו שכינה ופרשו ממנו סנהדרין. והקב"ה מחל לו על העוון.

ק"ז: דוד ביקש שהקב"ה יעשה סימן שמחל לו על העוון, ואמר לו הקב"ה שרק בחיי בנו יעשה סימן, וכשביקש שלמה להכניס את הארון לקודש הקדשים דבקו השערים זה בזה, ולא נפתחו עד שאמר "זכרה לחסדי דוד עבדך", ובאותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה, וידעו כל ישראל שנמחל לו העוון.

אלישע וגיחזי

אלישע הנביא היה בתחילה משרתו של אליהו הנביא, ואח"כ נמשח לנביא ע"י אליהו הנביא בדבר ד'. גיחזי היה נערו של אלישע הנביא, ולהלן יבואר במה חטא גיחזי ואין לו חלק לעולם הבא.

גיחזי אין לו חלק לעולם הבא.

אלישע הלך לדמשק להחזיר את גיחזי בתשובה, ואמר לו גיחזי שהחוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה, והיינו שתלה את העגל שעשה ירבעם בין שמים לארץ ע"י אבן שואבת המגביהה מתכת בלא נגיעה, וי"א שחקק שם בפניה והיתה מכרזת אנוכי ולא יהיה לך, וי"א שדחה את החכמים מלפני אלישע.

לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, ולא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים, (שלקח מנעמן כסף ובגדים שרצה לתת לאלישע על שריפא את צרעתו, ופרחה בגיחזי צרעת, ואמר לו אלישע רשע וכי הגיעה העת ליטול שכר, צרעת נעמן תדבק בך ובזרעך לעולם, והא דכתיב "וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער" אלו גיחזי ושלשת בניו). ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי בשתי ידיו. (שכשחזרו מאלכסנדריה של מצרים לירושלים עיר הקודש, אמר יהושע כמה יפה אכסניה זו, ואמר ישו שענייה טרוטות, אמר לו רשע בכך אתה עוסק ונידהו, וכמה פעמים לא הסכים לקבלו, פעם אחת סימן לו בק"ש שמוכן לקבלו, וישו חשב שהוא דוחה אותו, וזקף לבניה והשתחוה לה, ואמר שהחוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה. ואמר רב ישו כישף והסית והדיח את ישראל).

יצר תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, יצר יקרב משום קיום העולם וירחיק כדי שלא יבוא לידי עבירה, ותינוק ואשה אם ידחה אותם טורדם מן העולם.

אלישע חלה חולי אחד על שגירה דובים בתינוקות, ועוד חולי על שדחפו לגיחזי בשתי ידים, ועוד חולי שמת בו.

עד אברהם לא היתה זקנה, וביקש אברהם שיהיה זקנה, לפי שהיו טועים בינו ליצחק. ועד יעקב לא היה חולשה, וביקש רחמים ובאה חולשה כדי שיוכלו לבוא כל אחד ממקומו להיות איתו בשעת מיתתו. עד אלישע לא היה חולה שמתרפא, ובא אלישע וביקש רחמים והתרפא.

לאחר שנתבאר מהם ההדיוטות שאין להם חלק לעולם הבא, עוברת הגמרא לבאר אלו קבוצות אנשים אין להם חלק לעולם הבא, והיינו דור המבול דור הפלגה ואנשי סדום והמרגלים ואנשי עיר הנידחת, ונחלקו תנאים האם לדור המדבר ולעתד קרח ולעשרת השבטים יש חלק לעולם הבא או לא.

דוד המבול

ק"ח. לר"ע אין לדור המבול חלק לעוה"ב, ולרבי יהודה בן בתירא לא חיים ולא נדונים, ולרבי מנחם ברבי יוסי אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתם קשה להם בגיהנום.

עונותיהם-

דוד המבול לא **נתגאו** אלא מפני טובה שהשפיע להם הקב"ה, ואמרו שאינם צריכים גשם כי יש להם נהרות ומעיינות, אמר הקב"ה שכיון שהם מכעיסים בטובה שהשפיע להם, בה הוא ידון אותם. ולרבי יוסי כיון שנתגאו בגלל גלגל העין שדומה למים וחסאו בניאוף,

הקב"ה דן אותם במים. ולרבי יוחנן קלקלו ב"רבה רעת האדם", ונדונו ב"מעיינות תהום רבה".

היו **מרביעים** בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל, וכולם חזרו להזדווג עם מינם חוץ מתושלמי.

בא וראה כמה גדול כוחה של חמס, שדור המבול **עברו על הכל**, ומ"מ לא נחתם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל.

וימח את כל היקום - אע"פ שהבהמה לא חטאה, מ"מ לא נבראה אלא בשביל האדם, ואם האדם חוטא א"צ בהמה וחיה.

מכל אשר בחרבה מתו- ולא דגים שבים.

ג' מעיינות נשתיירו מהמבול, בלועה דגדר, חמי טבריה, עינא רבתי דברים.

וינחם ד' כי עשה את האדם בארץ- י"מ ששמח שתיקן להם קברות בארץ, וי"מ שהתחרט על כך דאפשר שהיו חוזרים.

נח-

אף על נח נחתך גזר דין, אלא שמצא חן בעיני ד'.

נח איש צדיק תמים היה בדורותיו- לרבי יוחנן אם היה בדור אחר לא היה נחשב צדיק, ולריש לקיש כ"ש בדור אחר.

נח הצדיק היה מוכיח את דורו ואומר להם שיעשו תשובה ואם לאו הקב"ה יביא עליהם מבול, ובשביל זה הוא בונה את התיבה, ונבלתם תצוף על פני המים, ויהיו לקללה בפי כל באי עולם. ואמר להם שהקב"ה ממתין לפרידה אחת שעליו להוציא מהם, שמתושלה הצדיק ימות קודם זמנו ולא יהיה נדון עמהם. ואמרו א"כ לא נפנה דרך כרמים -לא נחזור מסורינו. והיה אומר להם דברים קשים כלפידים, והיו מבזים אותו. והיו אומרים שיש להם דרך להנצל מכל סוג מבול שיהיה.

ק"ח: **ויהי לשבעת הימים** - הם ז' ימי אבלו של מתושלח, שהספדם של צדיקים מעכב את הפורענות. וי"מ ששינה הקב"ה סדרי בראשית שהחמה היתה יוצאת במערב ושוקעת במזרח. וי"מ שקבע להם הקב"ה זמן גדול מאה ועשרים שנה לחזור בתשובה, ואח"כ זמן קטן. וי"מ שהטעימם מעין עולם הבא, כדי שידעו מה הפסידו.

מי המבול היו קשים ורחמים ועבים כשכבת זרע. ברותחים קלקלו בעבירה, וברותחים נדונו.

התיבה-

עצי גופר- י"מ מבליגה, וי"מ גולמיש.

צוהר- אבנים טובות ומרגליות שיאירו כצהרים.

גג התיבה היה בנוי בשיפוע עד אמה, דבהכי הוא דקיימא. תחתיים היו לזבל, אמצעיים לבהמה, ועליונים לאדם.

תשמיש המיטה נאסר בתיבה, וג' שימשו בתיבה וכולם לקו, הכלב נקשר, עורב רק זרע מפזו לפיה של נקיבה, חם לקק בעוורו שיצא ממנו כוש.

שבעה שבעה איש ואשתו- אין אישות לבהמה, אלא היינו מאותם שלא נעבדה בהם עבירה, שלא היתה התיבה קולטת מי שנעבדה בו עבירה.

היו שרויים בתיבה משפחות משפחות.

שם אמר לאליעזר שהיה להם צער גדול בתיבה, שהיו מאכילים ביום ובלילה. ולא ידעו מה מאכל הזיקית עד שנפלה תולעת מרימון ואכלתה. האריה חום גופו זן אותו (וזה מועיל בין ו' ליי"ב יום). אורשינא לא רצתה לאכול כדי שלא להטריח את נח, ובירכה שלא תמות.

כששלח נח את ה**עורב** אמר לו העורב שהקב"ה שנאו שהכניס ממנו רק שנים, וגם הוא שנאוא שכיון ששלח ממין שנים אם ימות יחסר העולם מינו, שמא לאשתי אתה צריך, אמר לו נח רשע במותר לי נאסרתי בנאסר לי לא כ"ש.

אמרה יונה לפני הקב"ה יהיו מזונותי מרורין כזית ומסורים בידך, ולא מתוקים כדבש ומסורים בידי בשר ודם. זירתם של העופות הטהורים היתה עם הצדיקים.

מבחן 275 צו- שבת הגדול מתוך ק"ק עד מנות

לדעת הכמה

מי החזיק חלק מעשרת השבטים?
(רש"י)?
א. כביה דבס.
ב. כנאז שטמון שמוסרין וסתי.
ג. רבמית.
ד. ערדא.

האם האילנות שבעיר הנדחת מותרים?
א. כמותרים.
ב. הלוישים מותרים ומתוכם אפרים.
ג. תלושים אפרים ומתוכם מותרים.

עדים הנמנעים על אדם שגודל והא נתן כותובה, מה הדין?
א. ליקון אדם מעלמם.
ב. אומרם כמה שנתן כותבה.

מדוע רבי יוחנן לא לומדים מעדים זוממים לבד שלא שאין בו מעשה זולקם עליהם?
א. מפני שהם תמורים שלוקים ומשלים.
ב. מפני שהם תמורים שאינם משלים.
ג. רבתיב 'כאשר יזכר' ולא כאשר עשה.

שאלה מדברי התנאים

האם עד זומם חייב על אדם שהוא מעיר שני נפסלי?
א. כן.
ב. לא.
ג. כפס פליס.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במחנות 'נדרים פלום' (לדעת) 7692282@gmail.com.
בחייל: 7692282@gmail.com.
בפסק: 0799-414-144

מטרת המבחנים: פתוח חיים שיש בבוקר עד יום שני בלילה.
פרס ראשון עד 500 ₪ במחנות.
פרס שני עד 300 ₪ ב'פרס נתי'.
פרס שלישי: 10 זוכים ביוני 100 ₪ ב'פרס נתי'.

מבחן 274 ויקרא מתוך ק"ק עד ט"ט

לדעת הכמה

מי הכניס צלם לקודש הקדשים?
א. אחא.
ב. אמון.
ג. מנשה.

מי קרבו יותר לישאל מצד הקורבה המלשפחות, עמון ומזאב או מדוי?
א. עמון ומזאב.
ב. מדוי.
ג. שניהם שווים.

על מי נאמר ששחח המלמדו לפני שמת?
א. דואג.
ב. אחותפל.
ג. אובי.

מי מנשתינו של דוד היתה אשת יפת תואר (רש"י)?
א. עשרים ואחד.
ב. תעתי.
ג. לא נשא דוד אשת יפת תואר.

שאלה רשות

מדוע הבהמות מרת במבול?
א. מפני שהם נבראו לצורך האדם, ומכילה משאדם תשא או כדם צורך.
ב. מפני שהיו צריכים לטעים אחרים.
ג. מפני שהם יד' אחר לים שיהיה את הדומים ולא קימו.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במחנות 'נדרים פלום' (לדעת) 7692282@gmail.com.
בחייל: 7692282@gmail.com.
בפסק: 0799-414-144

מטרת המבחנים: פתוח חיים שיש בבוקר עד יום שני בלילה.
פרס ראשון עד 500 ₪ במחנות.
פרס שני עד 300 ₪ ב'פרס נתי'.
פרס שלישי: 10 זוכים ביוני 100 ₪ ב'פרס נתי'.

מבחן 273 פקודי- החודש מתוך ק"ק עד ק"ב

לדעת הכמה

הם תנאי פניו כדור שבו דוד בא, מדוע דודי יהיה ביומק (רש"י)?
א. מפני שלא נהיה ביומק בפניו.
ב. מפני שהפנים יהיו קלומים אחרי הדין.
ג. שני באורם ברש"י.

עד מתי דודי אלקים שנות תורה (רש"י)?
א. עד החרבן בית שני.
ב. קלוי' ב' שנה לאחר החרבן בית שני.
ג. בזמן חרבת בית המקדש.

מי מצוי על כל העולם ומקרב את האלוקים?
א. הנוקם בתורה לשמה.
ב. הלוטם תורה ומשפחה.
ג. המכבד הלמדי הנכבד.

על מי אמרו טוב אהב לישראל ממיפה של גשמים?
א. רבי עקיבא.
ב. רבי יהושע.
ג. רבי אליעזר.

שאלה רשות

מדוע נבט אבי ריבעם?
א. שבעו בו כביב.
ב. מוכיח שהמכונה בבנין.
ג. שניו הנהגות נכונות.

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל: 0737-289-669
במחנות 'נדרים פלום' (לדעת) 7692282@gmail.com.
בחייל: 7692282@gmail.com.
בפסק: 0799-414-144

מטרת המבחנים: פתוח חיים שיש בבוקר עד יום שני בלילה.
פרס ראשון עד 500 ₪ במחנות.
פרס שני עד 300 ₪ ב'פרס נתי'.
פרס שלישי: 10 זוכים ביוני 100 ₪ ב'פרס נתי'.

מבחן 277 שמיני מכות י"ב עד י"ח

לדעת חכמה

מדוע אכסו להרוג וזנב בשוגג?
א. מוחמת העיר מקלט ולפיכך.
ב. בתחום העיר מקלט.
ג. בתוך אהל אמה לעיר מקלט.

הבא על חמש נדות בעולם אהרן, כמה תנאות הוא חיוב?
א. אחד.
ב. שנים.
ג. חמש.

כמה דולקו רבי יוחנן וירוש לקישי?
א. כאשר חתרו בו עד שעבר הנוהן שיכול לישלח.
ב. גם כאשר יכול לישלח כיון שעמשיהו הוא לא משלח לא דחי התנאות ספק.
ג. שתי התשובות נכונות.

הר שאכל עולה לפני זריקה חיון לחומה, האם הוא לוקה לפי רבי שמעון?
א. לא.
ב. לוקה חמש.
ג. לוקה שבע.

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן הלוקה אם על הנשים ומתרים בו שישלח אותה אין זה התיאור ספק?
א. כאשר חתרו בו עד שעבר הנוהן שיכול לישלח.
ב. גם כאשר יכול לישלח כיון שעמשיהו הוא לא משלח לא דחי התיאור ספק.
ג. בכל אופן דחי התיאור ספק.

לענין ר' יששכר עיסקי ביריבתיק יום טוב ורל

ניתן לעשות את המכתמים:
בטל: 0737-289-669
בנמדות 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:
במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה להאחה: 0737-289-669 מרחק 4
מטרת המכתמים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 שבחזון,
פרס שני זיכוי 400 ש' ביפה נוף,
פרס שניש: 10 זוכים בזיכוי 120 ש' ביפה נוף

מבחן 276 פסח מכות ה' עד י"א

לדעת חכמה

מה הורה רבי יוחנה בן כנאי בטעות (רש"י)?
א. להרוג עדים זוממים שכבר הוכחו הנידון על פיהם.
ב. להרוג עד זומם שיש אחד הנידון והזום.
ג. להרוג עדים שהוכחו ולא הוזמו.

באיזה אופן מי שנעמד ידיו וכדו היום אותו מהדושי?
א. בכל אופן.
ב. כאשר בא לכות דין אחר.
ג. כאשר נדון בחוץ לארץ ונבא לבית בארץ ישראל.

באיזה אופן אב הייב גלות על הריגת בנו (לכולי עלמא)?
א. כשהכריז לצורך הנוהן.
ב. כשהכריז כשהוא מלכודו אומנות האשונה.
ג. כשהכריז כשלימדו אומנות ויש לו כבר אומנות.

מי אינו גולה?
א. מי שנעמד ידיו בזמן שלא היה כון גדול.
ב. מי שהכין גדול פת אחר שנעמד ידיו.
ג. כון גדול שהורה.

שאלה מדברי התוס'

באיזה אופן וידעים שהמתנה ראה את העדים כדי לגרסם לעדות?
א. בסתמא.
ב. כשהמתנה אומר שהוא ראה אותם.
ג. כשיש שני עדים שהוא ראה אותם.

לענין ר' יששכר עיסקי ביריבתיק יום טוב ורל

ניתן לעשות את המכתמים:
בטל: 0737-289-669
בנמדות 'נדרים פנים' (לדעת) במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמכתמים:
במייל: 7692282@gmail.com
בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה להאחה: 0737-289-669 מרחק 4
מטרת המכתמים פתוחה מיום שישי בבוקר עד יום שני בלילה
הגרות בכל שבוע:
פרס ראשון על 500 שבחזון,
פרס שני זיכוי 300 ש' ביפה נוף,
פרס שניש: 10 זוכים בזיכוי 100 ש' ביפה נוף

מבחן שבועי בדף היומי

האם מדרב היו מקום לריצה בשוגג גלגות?
א. לא.
ב. היה גלגה למחנה לידה.
ג. היה גלגה מרחוץ למחנה.

האם מי שאכל נבלה כל שהוא לוקה?
א. כן.
ב. לא.
ג. מחלוקת.

האם חייב מיצית בית דין שהתרו בהם למלקות לוקים?
א. כן.
ב. לא.
ג. מחלוקת.

ממא שאכל קורש, מה הוא חייב?
א. דת דרת.
ב. דת מלקות.
ג. סדרת נמלקות.

ישראל שאנס אשה וגורשה, מה דינו?
א. לוקה ומחוייר.
ב. מחוייר ואינו לוקה.
ג. אינו לוקה ואינו מחוייר.

באיזה אופן שייך באונס אשה לבלל את העשה של 'ולו הדיח לאשה' לחיוב מלקות?
א. אם הרג את האשה.
ב. אם קבל כשהיה קודשין כאחד.
ג. באופנים תל"ל אינו חייב מלקות.

מי לוקה שש פעמים?
א. מי שאכל צריעה.
ב. מי שאכל נבלה.
ג. מי שאכל פסיתא (שתי' המים).

מי חייב מלקות?
א. השוטר עצם בפסח מותר.
ב. השוטר עצם אפילו בפסח טמא.
ג. המותר בפסח מותר.

כמה מנעו חמור מבוזרים?
א. שהוא מעין כסף צורדי.
ב. שהוא אומר לאונן.
ג. שא' לפדותו בדרובים.

עד מתי המביא ביכורים קורא מקרא ביכורים?
א. עד ראש השנה.
ב. עד סוכות.
ג. עד תנוכה.

מבחן שבועי בדף היומי

עדים על רציחה שבא עדים אחרים ואמרו עמנו הריבם באותו יאנו והרציחה היתה כיום אהרן, האם העדים הראשונים נהרגים?
א. כן.
ב. לא.

האם מדיני ממונות אם נמצא אחד משלישה קרוב או פסול העדות מהמבטל לגמרי?
א. כן.
ב. לא.
ג. מחלוקת.

באיזה אופן אין ראיות שני עדים מצטרפת לעדות אחת?
א. כאשר לר עד הוא מחלוף אחר יאנים האים זה את זה.
ב. כאשר רואים כאותו חלון בהו אחר זה.
ג. שתי התשובות נכונות.

באיזה אופן חייבים גלות?
א. כשהורה בקרן וזרת.
ב. הייב גלות.
ג. מחלוקת.

האם אכילתך היה חייב מיצית אם נועל את שדה?
א. לא.
ב. היה חייב מיתה בידי שמים.
ג. לא.

האם שאר עיר הלויים היו ערי מקלט?
א. לא.
ב. רק מי שגלה לשם לדעת.
ג. גם מי שגלה לשם שלא לדעת.

מה זה 'משל הקדמוני'?
א. המורה, שהוא משל הקב"ה שהוא קדמוני של עולם.
ב. ספר משלים שנכתב בתקופת המשיח.
ג. ספר משלים שנכתב בימי בית שני.

איזה דבור הוא לשון קשה?
א. או נדביו יארי ר'.
ב. ירכב עמם החזונו.
ג. הדיבור לעשות עיר מקלט בימי יהושע.